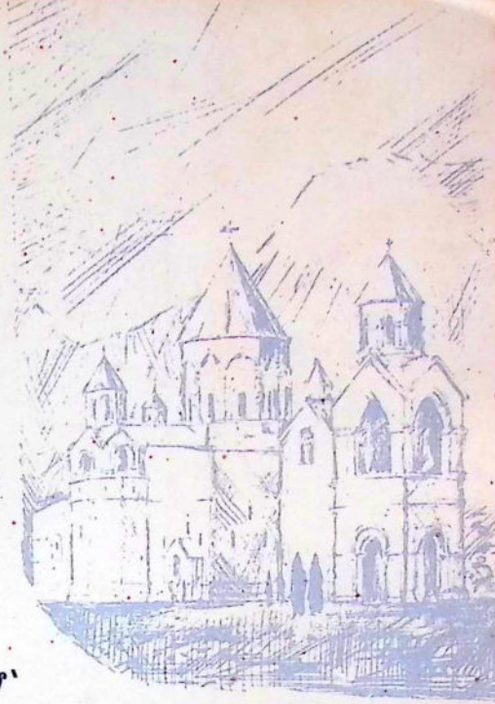

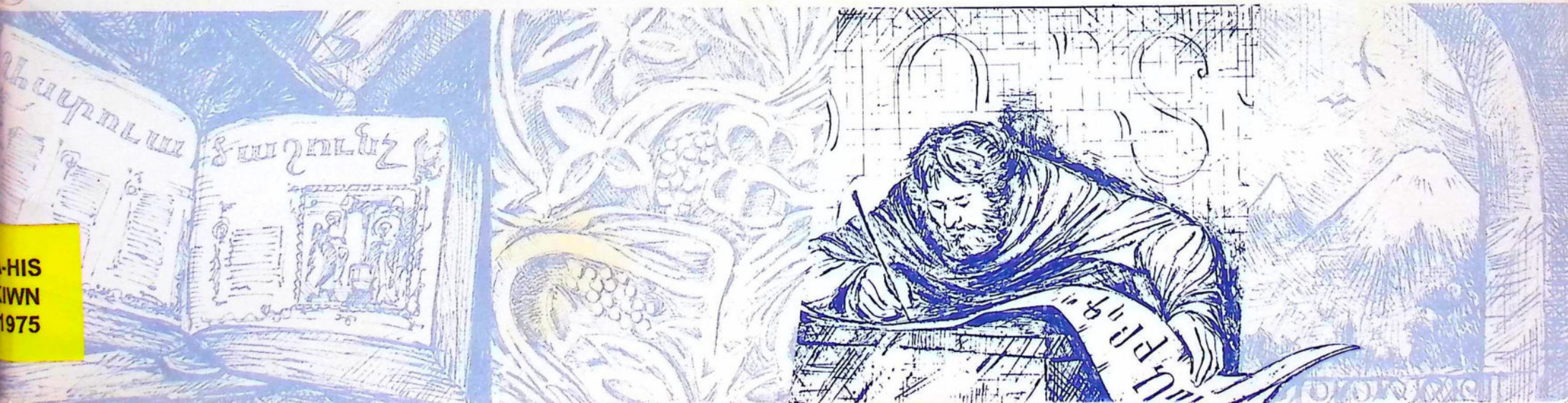

Պատրաստեցին
ՆՈՒՊԱՐ ՓԻՓԷԼԵԱՆ
ՍԻԼՎԱ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ էջադրում՝
ՓՕԼ ՍԱՓՈՍԻՐԵԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՄԱՍ

-HIS
IWN
1975

1248

Հրամանաւ
Տեառն Թորգոմայ Արքեպիսկոպոսի
Առաջնորդին Հայց. Եկեղեցւոյ Ամերիկայի
Արեւելեան Թեմի

Մեկենասութեամբ
Տիար Ոսկեհան (Ասկըր) Իսպիրեանի
Ի յիշատակ իր սիրեցեալ կողակցին
Լուսնթագ Իսպիրեանի

Copyright by © Diocese of the Armenian Church
1975

Պատրաստեցին

ՆՈՒՊԱՐ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

ՍԻԼՎԱ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ էջադրում՝

ՓՕԼ ՍԱՔՍՈՒՐԵԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՄԱՍ

Պատրաստողներուն կողմէ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Պատմութիւն, Հայոց Պատմութիւն, այն պատմութիւնը որ դարեր ու դարեր շարունակ անսպառ սնունդ տուած է մեր հոգիներուն· հոն արձանագրուած դէպքերը ուրախացուցած ու հպարտացուցած են մեզ, իսկ մեր ժողովուրդին վիճակուած անարդարութիւնները տխրեցուցած ու արիւնած են մեր սրտերը: Սակայն ան չէ դադրած ըլլալէ մեր պատմութիւնը, եւ ամէն առթիւ դիմած ենք անոր մեծ զմեզ աւելի լաւ ճանչնալու եւ գնահատելու, եւ հոն արձանագրուած հերոսութիւններով ներշնչուելու համար:

Եւ մեր պարտականութիւնը եղած է նոյն զգացումները փոխանցել մեր մանուկներուն, հա՛յ մանուկներուն, անոնց հոգիին խօսող եւ անոնց երեւակայութիւնը խթանող պատկերալից ու պարզ հաղորդակցութեամբ: Այնպիսի մօտեցումով մը որ անոնք ազատ զգան մասնակցելու անոր հոլովոյթին եւ ընելու իրենց դատումները:

Այս նպատակէն թելադրուած լոյս կ'ընծայուի «Հայոց Պատմութեան» ներկայ դասագիրքը որ պիտի գործածուի նաեւ որպէս ընթերցանութեան գիրք Հայ Դպրոցներու վերի կարգի աշակերտներուն համար:

Բովանդակութիւն

– Մուտք

– Զրհեղեղ եւ Բաբելոնի Աշտարակի շինութիւնը

– Հայկ Նահապետ

– Արտաշէս Աշխարհակալ եւ Մեծն Տիգրան

– Հին Հայոց կրօնքը եւ հաղաքակրթութիւնը

– Քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան – Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալները Հայաստանի մէջ – Սանատրուկ եւ Սանդուխտ

– Քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք Հայաստանի մէջ – Տրդատ թագաւոր եւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ – Սուրբ Էջմիածնի շինութիւնը (Ա. Դաս)

– Քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք Հայաստանի մէջ – Տրդատ թագաւոր եւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ – Սուրբ Էջմիածնի շինութիւնը (Բ. Դաս)

– Քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք Հայաստանի մէջ – Տրդատ թագաւոր եւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ – Սուրբ Էջմիածնի շինութիւնը (Գ. Դաս)

– Գրոց գիւտը – Սուրբ Սահակ եւ Սուրբ Մեսրոպ – Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդար(Ա. Դաս)

– Գրոց գիւտը – Սուրբ Սահակ եւ Սուրբ Մեսրոպ – Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդար (Բ. Դաս)

Մ Ո Խ Տ Ք

Այժմ կը գտնուինք Հայ Դպրոցի մը մէջ, ուր աշակերտները չաբաթը միայն մէկ օր կը հաւաքուին: Դպրոցին մէջ անոնք կը սորվին Հայերէն Լեզու, Հայոց Պատմութիւն, հայկական երգ ու պար:

Անոնք կը սորվին նաեւ որ Հայ ժողովուրդը ամերիկացիներու եւ ուրիշ ազգերու նման ունի իր պատմութիւնը, եւ ինչպէս որ մեր մեծ հայրերը եւ հայրերը կը պատմեն, եւ ինչպէս որ արդէն իսկ գիրքերու մէջ գրուած է՝ Հայ ժողովուրդը նոր կազմուած ազգ մը չէ, այլ չորս հազար տարի առաջ սկի՛զբ առած է եւ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի: Իսկ Հայոց Պատմութիւնը լեցուն է Հայ հերոսներու քաջագործութիւններով եւ Հայ բանակներու տարած փառաւոր յաղթանակներով:

Հայոց Պատմութեան ուսուցիչը Պր. Արմէնն է:

Ռաֆֆին, Սեդան, Անահիտը, Սոնան, Սիրանը, Արան, Նարը, Արթիւրը, Մարալը, Յակոբը, Սարգիսը, Հայկն ու Շահէն հաւաքուած են դասարան եւ կը սպասեն Հայոց Պատմութեան ուսուցչին: Պր. Արմէն դասարան կը մտնէ:

–Բարեւ ձեզ սիրելի աշակերտներ, ուրախ եմ ձեզ Հայ Դպրոցին մէջ տեսնելով. մեր սրտերը աւելի կ'ուրախանան երբ տեսնենք ձեր ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը՝ որով-

հետեւ դուք էք որ երբ մեծնաք ձեր սորվածներուն մասին պիտի պատմէք ձեր յաջորդներուն: Եւ այսպէսով պիտի ապրի Հայերէն Լեզուն, Հայոց Պատմութիւնն ու Հայ ժողովուրդը: Հայոց Պատմութիւնը Հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է սկիզբի օրերէն մինչեւ մեր օրերը: Զեզմէ որո՞նք լսած են Հայ նշանաւոր մարդոց մասին՝ որոնք մեր պատմութեան մէջ անմոռանալի գործեր կատարած են:

Քանի մը աշակերտներ մատերնին կը բարձրացնեն եւ ուսուցիչը իւրաքանչիւրին առիթ կու տայ որ արտայայտուի:

Մարալ կ'ըսէ.– Վազգէն Կաթողիկոս. Անոր գունաւոր նկարը կայ մեր տունին մէջ:

Արթիւր.– Արամ Խաչատուրեան. անոր նկարը դրուած է մեր դասընակին վրայ:

Արա.– Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ. մեր եկեղեցին անոնց անունով կոչուած է:

Անահիտ.– Քալն Վարդան. երբ մէկը քաջութիւն մը ընէ՝ կ'ըսեն որ քալն Վարդանի թոռն է:

Սեդա.– Զօրավար Անդրանիկ. ձիուն վրայ նստած անոր նկարը տեսած եմ հօրս նկարներու հաւաքածոյին մէջ:

Յակոբ.– Հայկ Նահապետ. հօրս անունը Հայկ է եւ կ'ըսէ որ Հայկ Նահապետի նման յաղթանդամ ծնած ըլլալուն համար իր անունը Հայկ դրած են:

–Ձեր յիշած բոլոր անձերն ալ մեր պատմութեան մէջ մեծ

գործեր կատարած են, կ'ըսէ Պր. Արմէն, եւ անոնց մասին պիտի խօսինք կարգաւ: Բայց Նախ սկսինք աշխարհի ստեղծումէն եւ մանաւանդ Հայ ազգի ծագումէն:

Նոյի Տապանը կանգ կ'առնէ Արարատ լեռան վրայ Noah's Ark rests on Mount Ararat

ՋՐՀԵՂԵՂ ԵՒ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԴԱՄ ԵՒ ԵՒԱ

Աստուած մեր երկրագունդը ստեղծելէ ետք՝ անոր մէջ բնակեցուց Ադամը եւ Եւան: Շատ երջանիկ կեանք մը կ'ապրէին անոնք աստուածային դրախտին մէջ: Օր մը սակայն, Ադամը եւ Եւան անհնազանդ գտնուեցան Աստուծոյ տուած հրահանգին եւ վտարուեցան դրախտէն:

Անոնք սկսան աշխատիլ իրենց բնակարանը չինելու եւ ուտելիք գտնելու համար, եւ չատ զղջացին իրենց գործած յանցանքին համար:

ՋՐՀԵՂԵՂ ԵՒ ՆՈՅ, ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ

Ադամին եւ Եւային զաւակները եւ թոռները չատցան երկրին վրայ եւ անոնք ալ սկսան չարանալ ու մեղք գործել. այլեւս չէին հնազանդեր Աստուծոյ պատուէրներուն: Երբ այս տեսաւ Աստուած՝ որոշեց երկրի բոլոր բնակիչները պատժել: Անոնց մէջ սակայն կ'ապրէր չատ բարի, աստուա-

ծավախ եւ հնազանդ մարդ մը ՆՈՅ անունով: Աստուած չուզեց սակայն Նոյը եւս պատժել, եւ հրահանգեց անոր որպէս զի մեծ տապան մը շինէ եւ իր զաւակներով անոր մէջ պաշտպանուի՝ որովհետեւ Ինք որոշած է ջրհեղեղով պատժել մնացեալ անհնազանդ բնակիչները:

Նոյ կատարեց Աստուծոյ հրահանգը:

Եւ քառասուն օր զօրաւոր անձրեւ տեղաց երկրի վրայ: Ջրհեղեղը ծածկեց երկրագունդի բոլոր դաշտերն ու լեռները, եւ ոչ մէկ մարդ ողջ մնաց:

Քառասուն օր ետք՝ անձրեւը դադրեցաւ: Եւ ինչպէս Ս. Գրքին մէջ գրուած է, Նոյի տապանը հանգչեցաւ բարձր լերան մը վրայ որ կը կոչուէր ԱՐԱՐԱՏ:

–Արարա՞տ, հարցուց Յակոբ, մեր Արարատ լե՞ռը:

–Այո՛, մեր բոլորին Արարատ լեռը, պատասխանեց ուսուցիչը:

Եւ երբ ջուրերը ամբողջութեամբ ցամքեցան, շարունակեց Պր. Արմէն, Նոյ իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ դուրս ելաւ տապանէն, իջաւ Արարատ լերան բարձունքէն եւ անոր շուրջ սկսաւ նոր կեանք մը ապրիլ:

Աստուած անոնց խոստացաւ այլեւս ջրհեղեղով չպատժել:

Նոյի գերդաստանը հետզհետէ չատցաւ եւ երկրի բնակիչներուն թիւը սկսաւ զարճեալ չատնալ:

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրորդ ջրհեղեղէ մը վախնալով՝ գտնուեցան մարդիկ որոնք մտածեցին չինել չատ չատ բարձր աշտարակ մը՝ որպէս զի երբ այդպիսի բան մը պատահէր բարձրանային աշտարակին վրայ եւ մահուընէ ազատէին: Անոնք մոռցած էին Աստուծոյ խոստումը:

–Ինչո՞ւ, Աստուած ի՛նչ խոստացած էր, հարցուց Շահէ:

–Չէ՞ որ Աստուած խոստացած էր աւիգամ մըն ալ ջրհեղեղով չպատժել, պատասխանեց ուսուցիչը:

–Այո, յիշեցի, ըսաւ Շահէ:

Եւ սկսան չինել աշտարակը: Անոնց պետն էր Բել անունով հսկայ մը:

Աստուած երբ տեսաւ որ երկրի բնակիչները իր խոստումը մոռցած են՝ չատ բարկացաւ, եւ զանոնք պատժելու համար խառնեց անոնց լեզուները: Շփոթութիւն մը ստեղծուեցաւ, մէկուն ըսածը միւսը չհասկնալով կռիւ ծագեցաւ եւ աշտարակի չինութիւնը կէս մնաց:

Տեղի ունեցած խառնակութեան համար աշտարակն ալ կոչուեցաւ ԲԱԲԵԼՈՆ որ կը նշանակէ խառնաշփոթութիւն:

*

* *

Պատմութիւնը վերջացնելէ ետք ուսուցիչը կարգ մը հարցումներ ըրաւ աշակերտներուն, եւ անոնց տուած

պատասխաններէն չատ գոհ մնաց:

Եւ յաջորդ Շաբաթ օր վերատին տեսնուելու խոստումով բաժնուեցան իրարմէ:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով տրուած ճիշդ պատասխանները:

1.– Աստուած ի՞նչ ստեղծեց: (Երկրագունդը–կայէնը)

2.– Աստուած որո՞նք բնակեցուց դրախտին մէջ:
(Ադամը եւ Եւան – Աբէլը)

3.– Անոնք անհնազանդ գտնուելով Աստուծոյ հրահանգին ի՞նչ եղան: (Վտարուեցան–սիրուեցան)

4.– Անոնք զղջացի՞ն իրենց գործած յանցանքի համար:
(Այո – ոչ)

5.– Որո՞նք բազմացան երկրին վրայ: (Ադամի եւ Եւայի թոռները–Հայկ Նահապետի թոռները)

6.– Երբ ժողովուրդը բազմացաւ ի՞նչ եղաւ:
(Ժողովուրդը չարացաւ – ժողովուրդը հնազանդ եղաւ)

7.– Աստուած ի՞նչ տեղացուց չարացած ժողովուրդին վրայ: (Անձրեւ–պատերազմ)

8.– Ի՞նչ էր բարի, աստուածավախ եւ հնազանդ մարդուն անունը: (Ադամ–Նոյ)

9.– Աստուած ի՞նչ ըսաւ անոր որ չինէ: (Եկեղեցի–տապան)

10.– Ան կատարե՞ց Աստուծոյ հրահանգը: (Ոչ–այո)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Պատժելու–Աստուած–քառասուն–Բէլ–տապանէն–աշտարակ
Նոյի–Արարատ–խոստումը–Բաբելոն–Արարատ–լեզուները

– ..... օր զօրաւոր անձրեւ տեղաց։
– Երբ անձրեւը դադրեցաւ .... տապանը կանգ առաւ ..... լերան վրայ։
– ..... լեռը կը պատկանի Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդին։
– Երբ ջուրերը ցամքեցան Նոյ իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ դուրս ելաւ.....։
– ..... անոնց խոստացաւ այլեւս ջրհեղեղով չպատժել։
– Մարդիկ վախնալով մտածեցին չինել չատ չատ բարձր ..... մը։
– Անոնք մոռցած էին Աստուծոյ .....։
– Աշտարակը չինողներուն պետն էր ... անունով հսկայ մը։
– Աստուած բարկացաւ եւ զանոնք ..... համար խառնեց անոնց .....։
– Կիսատ մնացած աշտարակը կոչուեցաւ .....։

Հայկ Նահապետ իր նետով կը սպանէ Բելը Haig kills Bel with his arrow

ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏ

Աշակերտներէն առաջ ուսուցիչը արդէն դասարան մտած եւ պատէն կախած էր նկարը յաղթանդամ եւ սաղաւարտ դրած զինուորականի մը:

Աշակերտները երբ դասարան մտան՝ նկարը տեսնելով սկսան ուսուցչին հարցումներ ուղղել. «Ո՞վ է այս զինուորը», «Ինչո՞ւ համար այս տեսակ գլխարկ դրած է»: Ի վերջոյ ուսուցիչը ըսաւ.

–Յակոբ, դուն պէտք է ճանչնաս այս նկարը, չէ՞ որ ըսիր թէ քու հայրդ անոր անունը ունի:

Յակոբ անմիջապէս պատասխանեց.

–Հայկ Նահապետն է:

–Ճիշդ է, ըսաւ ուսուցիչը, բայց ո՞վ էր Հայկ Նահապետ:

*

* *

ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏ

Ինչպէս յիշեցինք Բել կը կոչուէր այն հսկան որ պետն էր Բաբելոնի աշտարակը չինողներուն: Ան չար եւ անգութ

էր, եւ կ'ուզէր որ բոլորն ալ հնազանդէին իրեն: Միայն մէկ հոգի կար որ չուզեց հպատակիլ Բելի. անոր անունը ՀԱՅԿ էր, որ յաղթանդամ, քաջասիրտ եւ ազատասէր հսկայ մըն էր:

Հայկ հաւաքեց իր զերդաստանը եւ հեռացաւ Բելի սահմաններէն: Հասաւ լեռնապատ եւ քարքարոտ երկիր մը, ուր որոշեց բնակութիւն հաստատել: Հայկ եւ իր զերդաստանի անդամները սկսան տուներ շինել բնակելու համար:

Բռնակալ Բելլսեց որ Հայկ իր զերդաստանով հեռացած է իր սահմաններէն, լուր ղրկեց անոր եւ ըսաւ որ վերադառնայ անմիջապէս իր իշխանութեան տակ:

–Հայկ ի՞նչ պատասխանեց, յանկարծ տեղէն ցատկելով հարցուց Արթիւր:

–Հա՞յկը, անշուշտ թէ մերժեց Բելի առաջարկը, պատասխանեց ուսուցիչը:

–Ապրի Հայկը, ըսաւ Արթիւր՝ եւ գոհացուցիչ պատասխանը առնելէ ետք ճստաւ:

–Բե՞լը ինչ ըրաւ, հարցուց Յակոբ մտահոգ:

Հայկի մերժումը լսելով Բել, շարունակեց ուսուցիչը, զայրացաւ եւ սկսաւ պատրաստութիւն տեսնել բռնի ուժով վերադարձնելու համար Հայկը:

Հայկ երբ լուր առաւ որ Բել անհամար զինուորներով իր վրայ յարձակելու կը պատրաստուի՝ հաւաքեց իր

բանակը, բլուրի մը գագաթը բարձրացաւ եւ սպասեց Բելի բանակին:

–Բաւական մեծ թիւով զինուոր ունէ՞ր Հայկը, հարցուց Նարը:

–Անշո՛ւշտ, պատասխանեց ուսուցիչը, ան արդէն իսկ հաւաքած եւ լաւ մը մարզած էր զանոնք:

ՀԱՅԿԻ ԵՒ ԲԵԼԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Երբ Բել իր զինուորներով Հայկի սահմանները հասաւ՝ պատերազմը սկսաւ: Երկու կողմերէն ալ մեծ թիւով հսկաները կը մեռնէին: Յանկարծ Հայկ դիմացի բլուրին վրայ նշմարեց Բելը: Լարեց աղեղը, նշան առաւ եւ նետը արձակեց Բելի վրայ: Նետը այնքան զօրաւոր կերպով արձակուեցաւ որ ծակեց Բելի կուրծքը պաշտպանող երկաթը եւ անոր մարմնին մէջէն անցնելով զետին մտաւ:

Յաղթանդամ Բելի անչունչ մարմինը զետին փռուեցաւ: Անոր զինուորները երբ տեսան որ իրենց պետը սպաննուեցաւ՝ վախցած սկսան ղէպի ետ փախչիլ:

Յաղթական Հայկ չհետապնդեց Բելի զինուորները: Ան նպատակ չունէր զրաւել անոր հողերը եւ անոր զինուորները իրեն հպատակեցնել. այլ կ'ուզէր հանգիստ, խաղաղ ու ազատ կեանք մը ապրիլ:

Հայկ Նահապետի յաջորդները իր անունով կոչուեցան

ՀԱՅ, իսկ այն երկիրը ուր ինք ապրեցաւ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, բոլոր հայերու հայրենիքը:

*

* *

Շաբթուան ընթացքին Արան լսեց որ Մարալը անհանգիստ է եւ պիտի չկարենայ Հայ Դպրոց գալ: Այս լուրը հաղորդեց Հայ Դպրոցի միւս դասընկերներուն, եւ բոլորը միասին խնդրեցին Հայոց Պատմութեան ուսուցիչէն որ Շաբաթ օր Մարալին հիւանդատեսի երթան եւ Հայոց Պատմութեան դասը անոր ներկայութեան պատմուի:

Ուսուցիչը համաձայն գտնուեցաւ՝ երբ նկատեց աշակերտներուն հետաքրքրութիւնը:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն ընտրելով տրուած ճիշդ պատասխանները:

1.- Բաբելոնի աշտարակը չինողներուն պետին անունը ի՞նչ էր: (Հայկ-Բել)

2.- Ի՞նչ տեսակ մէկն էր ան: (Բարի-չար)

3.- Ո՞վ չուզեց հպատակիլ Բելի: (Նոյ-Հայկ)

4.- Ի՞նչ տեսակ մէկն էր ան: (Ազատասէր-վախկոտ)

5.- Հայկ Նահապետ ի՞նչ ըրաւ: (Պահուըտեցաւ-հեռացաւ)

6.-Ան ո՞ւր որոշեց բնակութիւն հաստատել:
(Լեռնապատ երկրի մը մէջ - պարտէզի մը մէջ)

7.-Բել ի՞նչ ըրաւ երբ տեսաւ որ Հայկը հեռացած է իր

սահմաններէն: (Ուրախացաւ – լուր ղրկեց որ վերադառնայ)

8.–Հայկ Նահապետ ի՞նչ պատասխանեց: (Այո–ոչ)

9.–Հայկի պատասխանին վրայ ի՞նչ ըրաւ Բել: (Ուզեց բռնի ուժով վերադարձնել–համաձայնեցաւ)

10.–Հայկ Նահապետ երբ լուր առաւ որ Բել պիտի յարձակի ի՞նչ ըրաւ: (Հաւաքեց իր բանակը–հաւաքեց զէնքերը)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը:

Աղեղ – Հայաստան – սահմանները – զինուորները – մարմինին – հսկաներ – հայ – ազատ – բլուրին – հանգիստ – կուրծքը – անչունչ – նետը:

– Երբ Բել իր զինուորներով Հայկի ..... հասաւ պատերազմը սկսաւ:

– Երկու կողմէ մեծ թիւով ..... կը մեռնէին:

– Յանկարծ Հայկ Նահապետ դիմացի ..... վրայ նշմարեց հսկայ Բելը:

– Լարեց ..., նշան առաւ եւ ... արձակեց Բելին վրայ:

– Նետը ծակեց Բելի .... պաշտպանող երկաթը եւ անոր ..... մէջէն անցնելով գետին մտաւ:

– Յաղթանդամ Բելի .... մարմինը գետին փռուեցաւ:

– Յաղթական Հայկ չհետապնդեց Բելի .....:

– Հայկ Նահապետ կ'ուզէր ...., խաղաղ եւ .... կեանք

մը ապրիլ։

– Հայկ Նահապետի յաջորդները իր անունով կոչուեցան ։

– Եւ այն երկիրը ուր Հայկ Նահապետ բնակեցաւ կոչուեցաւ ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ ԵՒ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ

Շաբաթ առաւօտ Հայ Դպրոցի աշակերտները եւ Հայոց Պատմութեան ուսուցիչը Մարալին տունը գացին: Մարալ բաւական լաւացած էր եւ չատ չատ ուրախացաւ այս այցելութենէն. ան մօրը ներկայացուց դասընկերները եւ ուսուցիչը: Բոլորին կողմէ բերուած ծաղկեփունջը Անահիտ յանձնեց Մարալին մօրը:

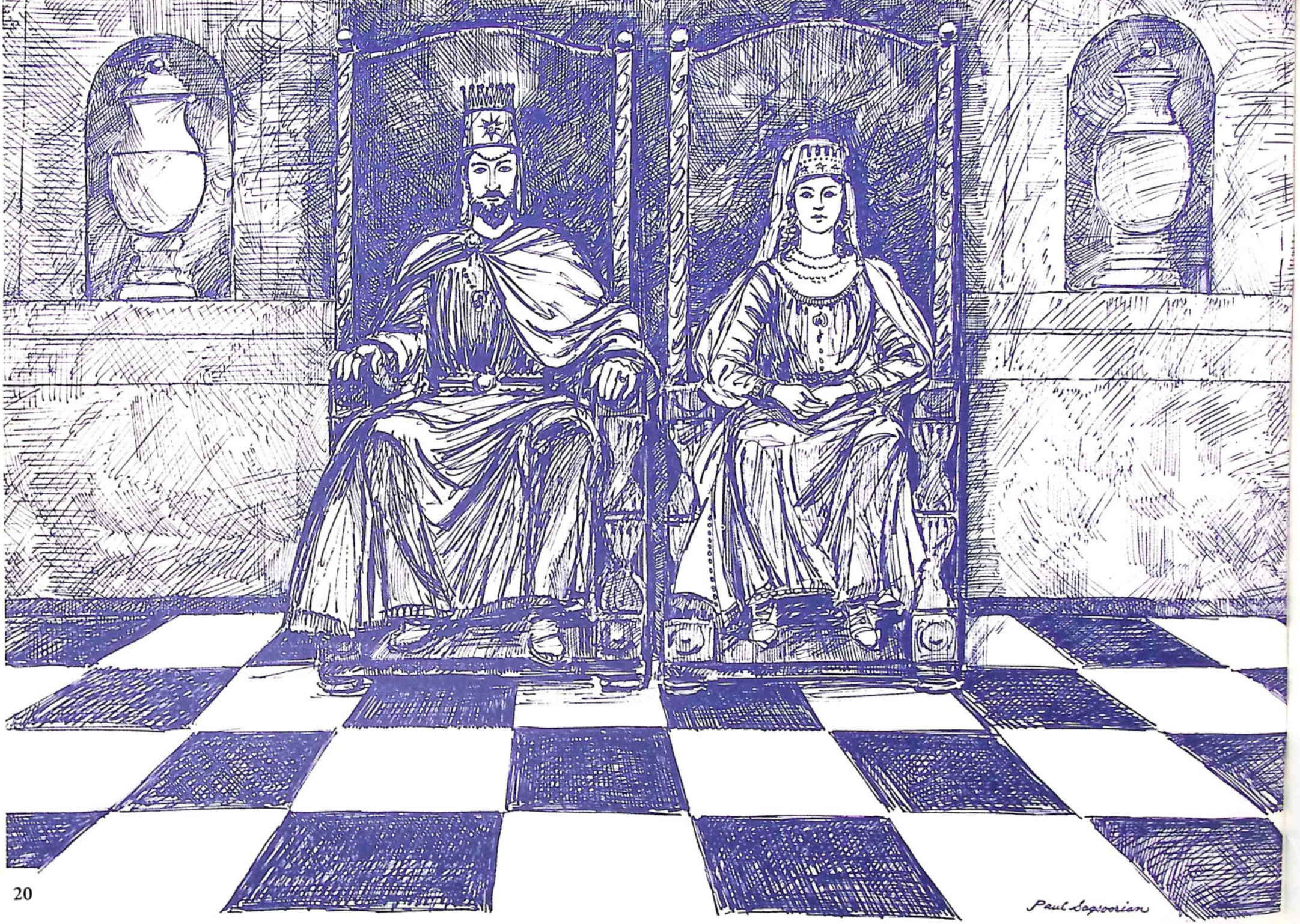
Աշակերտները չրջապատեցին Մարալին անկողինը եւ ուշադրութեամբ մտիկ ըրին ուսուցիչը:

*

* *

ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ինչպէս Հայաստանի մէջ՝ նոյնպէս ալ անոր ղրացի երկիրներուն մէջ, բնակիչները բազմանալով սկսան

Արտաշէս՝ Հայոց Թագաւոր, Սաթենիկ՝ Հայոց Թագուհի Artashes, King of Armenia and Satenig, Queen of Armenia

կազմուիլ տեսակ տեսակ ժողովուրդներ: Հայերը երբեմն հաչտ ապրեցան անոնց հետ, եւ երբեմն ալ ստիպուեցան պատերազմիլ՝ երբ անոնք փորձեցին գրաւել հայկական հողերը:

Հայկ Նահապետ յաղթելէ ետք բռնակալ Բելի՝ երկար տարիներ ապրեցաւ եւ պաչտպանեց իր ժողովուրդն ու երկիրը դրացիներու յարձակումներուն դէմ:

Հայկ Նահապետի յաջորդներն ալ հետեւեցան անոր օրինակին. քաջաբար պաչտպանեցին Հայաստանը եւ նոր քաղաքներ չինելով չէնցուցին երկիրը:

Ժամանակ մը ետք Հայ ժողովուրդի պետերը կոչուեցան ԹԱԳԱՒՈՐ:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, մեծ հայերս թագաւորներ ունեցա՞ծ եք, հարցուց նար ապշած:

– Անշուշտ թէ ունեցած եմ, եւ բաւի՛ բաւի՛ թագաւորներ, պատասխանեց ուսուցիչը: Ինչպէս օրինակ այսօր ձեզի պիտի պատմեմ Արտաշէս եւ Տիգրան թագաւորներու մասին:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐ

Հայաստանի դրացիներուն մէջ կային Պարթեւները, որոնք յաճախ յարձակումներ կատարելով կը նեղէին հայերը: Այդ չրջանի հայոց թագաւորն էր ԱՐՏԱՇԷՍ, որ

Հայաստանի բոլոր երիտասարդները հաւաքելով մարզեց եւ անոնցմով հսկայ բանակ մը կազմեց:

Արտաշէս թագաւորին զինուորներուն թիւը անհամար էր: Կ'ըսէին որ եթէ անոնք մէկական նետ նետէին դէպի երկինք՝ արեւուն լոյսը կրնային արգիլել, իսկ եթէ մէկական քար նետէին՝ կրնային լեռ մը բարձրացնել:

– Աստուած իմ, այս ինչ հսկայ բանակ է եղեր, մեղմ ձայնով ըսաւ Անահիտ:

Հայկական զօրաւոր բանակով Արտաշէս թագաւոր յարձակեցաւ ղրացի պարթեւներուն եւ այլ ժողովուրդներուն վրայ, որոնք կը նեղէին հայերը, եւ բոլորին յաղթելով իր իշխանութեան սահմանները ընդարձակեց:

Հայոց թագաւորը իր քաջութեան, պատերազմը սիրելուն եւ տարած յաղթանակներուն համար կոչուեցաւ ԱՐՏԱՇԷՍ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ:

Արտաշէս թագաւորի թագուհիին անունն էր ՍԱԹԵՆԻԿ:

ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐ

Արտաշէս աշխարհակալ թագաւորին յաջորդներուն մէջ անուանի թագաւոր մը եղաւ ՏԻԳՐԱՆ, որ Արտաշէս աշխարհակալի նման քաջ եւ անվախ թագաւոր մըն էր եւ իր կատարած քաջագործութիւններուն համար կոչուեցաւ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ:

Մեծն Տիգրան Թագաւորի յաղթական արշաւը Tigran The Great's victorious march

Տիգրան թագաւոր մարզած եւ կազմած էր չատ մեծ ու զօրաւոր բանակ մը, եւ ունէր բազմաթիւ քաջ զօրավարներ:

Մեծն Տիգրան իր զօրաւոր բանակով մղեց բազմաթիւ պատերազմներ, գրաւեց նոր երկիրներ, ինչպէս Պարթեւներու երկիրը, Ասորեստանը, Վրաստանը, Մարաստանը եւ Ազուաններու երկիրը: Անոր անունը տարածուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ:

Հայաստանի դրացի թագաւորները կը վախնային Տիգրան թագաւորէն, եւ երբ լսէին որ ան կը յարձակի իրենց վրայ՝ առանց պատերազմելու իրենց երկիրը կը յանձնէին անոր:

– Երանի հիմա ապրէր Մեծն Տիգրան եւ մեր գրաւուած հողերը դարձեալ մեզի վերադարձնէր, այնպէս չէ՞, ըսաւ Սոնա:

– Շատ հաւանաբար, պատասխանեց ուսուցիչը եւ շարունակեց:

Այդ չրջանին զօրութիւն ունեցող երկիրներուն մեծ մասը Մեծն Տիգրան թագաւորին իշխանութեան տակն էր. ան գերի բռնած էր նաեւ իր գրաւած երկիրներուն թագաւորները, որոնք իրեն կը ծառայէին. այդ պատճառաւ ան կոչուեցաւ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐ:

ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Մեծն Տիգրան թագաւոր Հայաստանի մէջ չինեց հսկայ եւ զօրաւոր պարիսպներով չրջապատուած նոր մայրաքաղաք մը, ուր ինք եւ իր ընտանիքը, նախարարները, պալատականները եւ հազարաւոր մարդիկ բնակեցան: Մայրաքաղաքը Տիգրան թագաւորին անունով կոչուեցաւ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ:

Մեծն Տիգրան թագաւորն էր որ առաջին անգամ ըլլալով Հայոց մէջ առեւտուրի համար դրամներ չինել տուաւ եւ անոնց վրայ քանդակեց իր դիմանկարը:

Հայոց Պատմութեան մէջ ամենէն նշանաւոր թագաւորը Մեծն Տիգրանն է:

*

* *

Լսելով հայ թագաւորներու քաջագործութեանց մասին աշակերտները չատ խանդավառուեցան եւ որոշեցին որ երբ տուն վերադառնան անոնց մասին պատմեն իրենց ծնողներուն, քոյրերուն եւ եղբայրներուն՝ որպէս զի անոնք ալ հպարտանան իրենց թագաւորներով:

Նար այնքան խանդավառուած էր որ աթոռին վրայ մէկ ալ մէկ ձախ կը չարժէր, կարծես Տիգրան թագաւորի նման ձի նստած էր, եւ հրամաններ կ'արձակէր.

– Արթի'ր, բանակովդ ձախ կողմէն յարձակէ, Սարգի'ս դուն ալ քու քաջերովդ աջ կողմէն յարձակէ, մէջտեղի գիծը

ինծի ձգեցէք, յառաջ, յառաջ:

Աչակերտներն ու ուսուցիչը սկսան խնդալ: Պր. Արմէն ըսաւ.

– Նար ուշադրութիւն ըրէ չվիրաւորուիս, ձիդ կաղալ սկսաւ:

Ճիշդ այդ պահուն Նար աթոռէն վար իյնկաւ: Խնդուքը աւելի զօրացաւ:

– Լաւ որ դուն մեր թագաւորը չես, ըսաւ Սոնա, Նարը գետնէն վերցնելով:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով տրուած ճիշդ պատասխանները:

1.– Հայաստանի դրացի երկիրներուն բնակիչները բազմանալով ինչե՞ր սկսան կազմուիլ: (Տեսակ տեսակ ժողովուրդներ – կենդանիներ)

2.– Հայերը ինչպէ՞ս ապրեցան իրենց դրացիներուն հետ: (Հաչտ ապրեցան – պատերազմեցան)

3.– Բռնակալ Բելի յաղթելէ ետք Հայկ Նահապետ երկար տարիներ ի՞նչ ըրաւ: (Պաշտպանեց իր ժողովուրդը – չարչարեց իր ժողովուրդը)

4.–Ժամանակ մը ետք հայ ժողովուրդի պետերը ի՞նչ կոչուեցան: (Թագաւոր – Իշխան)

5.– Այս չրջանի հայոց թագաւորը ո՞վ էր: (Երուանդ – Արտաշէս)

6.– Ի՞նչ ըրաւ ան: (Հսկայ բանակ մը կազմեց – բարձր չէնք մը չինեց)

7.– Արտաչէս թագաւորի զինուորներուն թիւը որքա՞ն էր: (Քիչ էր – անհամար էր)

8.– Երբ անոնք մէկական նետ նետէին ի՞նչ կրնային ընել: (Արեւուն լոյսը արգիլել–լուսնի լոյսը արգիլել)

9.– Երբ մէկական քար նետէին ի՞նչ կրնային բարձրացնել: (Լեռ բարձրացնել – տուն բարձրացնել)

10.– Հայոց թագաւորը իր քաջութեան եւ տարած յաղթանակներուն համար ի՞նչ կոչուեցաւ: (Արտաչէս Աչխարհակալ – Արտաչէս զինուոր)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը:

Մայրաքաղաք – թագաւորներ – դիմանկարը – Տիգրան – զօրավարներ – քաջ – Մեծն Տիգրանն – պատերազմներ – թագաւոր – Հայաստանի – զօրաւոր – դրամներ – երկիրներ Տիգրանակերտ – թագաւորներու թագաւոր – պարիսպներով

– Ան Արտաչէս Աչխարհակալի նման ... եւ անվախ ..... մըն էր:

– Տիգրան թագաւոր կազմած էր չատ մեծ եւ ..... բանակ մը, եւ ունէր բազմաթիւ քաջ .....:

– Մեծն Տիգրան իր զօրաւոր բանակով մղեց բազմաթիւ ..... եւ գրաւեց նոր .....:

– Մեծն Տիգրան թագաւոր գերի բռնած էր ....., որոնք իրեն կը ծառայէին եւ այդ պատճառաւ ան կոչուեցաւ ....:
– Մեծն Տիգրան թագաւոր ..... մէջ չինեց հսկայ եւ զօրաւոր ..... շրջապատուած նոր ..... մը:
– Մայրաքաղաքը Տիգրան թագաւորի անունով կոչուեցաւ .....:
– Մեծն Տիգրան թագաւորն է որ առաջին անգամ .... չինել տուաւ:
– Դրամներուն վրայ քանդակեց իր .....:
– Հայոց Պատմութեան մէջ ամենէն նշանաւոր թագաւորը .... է:

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ԿՐՕՆՔԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Դասարանին մէջ ուսուցիչը կը խօսէր մարդու մը հետ: Խօսակցութեան նիւթը այնքան հետաքրքրական էր որ անոնք չնկատեցին աչակերտները՝ որոնք ներս մտած եւ իրենց տեղերը գրաւած էին:

Յանկարծ ուսուցիչը դարձաւ աչակերտներուն եւ ըսաւ.

– Պր. Գրիգորեանը Հայաստանէն այցելութեան եկած է Ամերիկա: Գիտէք որ կարգ մը երկիրներու մէջ գետինը կը փորեն, հողին տակ թաղուած հին ժողովուրդներու պատմութեան պատկանող մնացորդները գտնելու համար: Հայաստանի մէջ քանի մը խումբեր կան որոնք պեղումներ կը կատարեն, անոնցմէ մէկուն պատասխանատուն է Պր. Գրիգորեանը: Այսօր ինք պիտի խօսի ձեզի:

Պր. Գրիգորեան ժպտուն դէմքով սկսաւ պատմել:

*

* *

Հայ իւրմը հայ հաստուածներուն առջեւ The Armenian Magus venerating the pagan gods

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՀԵԹԱՆՈՍՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

Քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքէն առաջ, բոլոր ապրող ազգերու նման հայերն ալ հեթանոս էին, այսինքն կը պաշտէին զանազան «աստուածներ»:

Անոնք կը պաշտէին այն բոլոր բաները որոնք խորհրդաւոր էին իրենց համար, որոնց գոյութիւնը իրենց պարզ մտային կարողութեամբ չէին կրնար բացատրել. կը պաշտէին մանաւանդ այն բաները որոնց բարիքները կը վայելէին, եւ կամ անոնց հասցուցած չարիքներէն կը վախնային. ինչպէս օրինակ՝ արեւը, լուսինը, ջուրը, կրակը, փոթորիկը, կայծակը, վայրի գազանները, եւայլն: Անոնք չինած էին գեղեցկութեան, բարութեան, քաջութեան, մաքրութեան, գիտութեան եւ զանազան այլ «աստուածներ», զորս կը պաշտէին:

Այդ «աստուածները» կը ներկայանային կենդանիներու մարմինով եւ մարդկային գլուխներով, որոնք կուռք կը կոչուէին: Այդ «աստուածները» կը զետեղէին մեհեաններու մէջ, զոհեր կը մատուցանէին անոնց եւ տօներու առթիւ մեծ հանդիսութիւններ կը կատարէին: Այս արարողութիւնները կը կատարուէին քուրմերու կողմէ, որոնց գլխաւորը կը կոչուէր քրմապետ:

Հին հայոց մեծագոյն «աստուած»ը ԱՆԱՀԻՏՆ էր, որուն արձանը չինուած էր ոսկիով: Ան առատութեան, առաքի-

նուիրեան, իմաստուիրեան եւ պարկեշտուիրեան «աստուած»ն էր:

– Դուն ալ ինձ «աստուած» մի՛ կարծեր, ըսաւ Նար դառնալով Անահիտին, վստահ եղիր որ ինձ չեմ պաշտեր:

Անահիտ կարմրեցաւ, չպատասխանեց Նարին՝ որովհետեւ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր Պր. Գրիգորեանի պատմութեան:

Բաղդատմամբ նոյն շրջանին ապրող ազգերուն, շարունակեց Պր. Գրիգորեան, *հայերը ամենէն զարգացած ազգն էին: Անոնք զլխաւորաբար կը զբաղէին երկրագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ:*

ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի մէջ կատարուած փնտռտուքներէն ի յայտ եկած է որ հին հայերը շատ լաւ արհեստաւորներ էին, եւ անոնք կրցած են օգտագործել զանազան տեսակի հանքեր (ոսկի, արծաթ, պղինձ) չինելու համար պատերազմական եւ տնային առարկաներ եւ զարդեղէններ:

Անոնք եղած են յայտնի ճարտարապետներ. չինած են մեծ եւ գեղեցիկ քաղաքներ, հսկայ աշտարակներ, սքանչելի պալատներ եւ մեհեաններ, ինչպէս նաեւ գաղափարը յղացած են չինելու ջրանցքներ՝ դաշտերուն ջուր տալու համար:

Հայոց չինած քաղաքներուն վրայ հիացած են օտար

թագաւորները եւ վեհապետները, որոնք մասնաւոր մարդիկ ղրկած են որպէս զի ուսումնասիրեն հայկական ճարտարապետական արուեստը:

– Ուրա՞խ ես այսման խելացի եւ աշխատասէր ազգի մը պատկանելուդ համար, հարցուց Յակոբ Մարալին:

– Անշուշտ, պատասխանեց Մարալ հպարտութեամբ:

Այս խօսակցութիւնը լսելով Պր. Գրիգորեան աւելի խանդավառուած շարունակեց:

Հայերը անուանի եղած են կարմիր ներկի պատրաստութեամբ: Այս ներկը կը ստանային Հայաստանի մէջ գտնուող որդան կարմիր անունով որդէն, եւ մասնաւոր բաղադրութեամբ կը պատրաստէին սքանչելի կարմիր կամ ծիրանի գոյնը, որով կը ներկէին գլխաւորաբար թագաւորական զգեստները եւ կը գունաւորէին ձեռագիր գիրքերու նկարները:

Հին հայերը զբաղած են նաեւ վաճառականութեամբ:

*

* *

Պատմութիւնը աւարտելէ ետք Պր. Գրիգորեան ըսաւ.

– Ուրախ եմ որ այս առիթով Հայ Դպրոցի աշակերտներուն պատմեցի հին հայոց մասին: Կը մաղթեմ որ օր մը առիթը կ'ունենաք, կ'այցելէք Հայաստան եւ ձեր աչքերով կը տեսնէք պեղումներէն ի յայտ եկած եւ թանգարաններուն մէջ ցուցադրուած հին հայոց կողմէ պատրաստուած իրերը:

կ'ուզէ՞ք այցելել Հայաստան:

– Այո՛, Այո՛, պատասխանեցին բոլոր աչակերտները, պայմանաւ որ դուք ըլլաք մեր առաջնորդը:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն, ընտրելով տրուած ճիշդ պատասխանները:

1.– *Քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքէն առաջ հայերը կրօնքով ի՞նչ էին:* (*Հեթանոս–Քրիստոնեայ*)

2.– *Այսինքն ինչե՞ր կը պաշտէին:* (*Մարդեր–աստուածներ*)

3.– *Հին հայերը ի՞նչ տեսակ բաներ կը պաշտէին:* (*Այնպիսի բաներ որոնց բարիքները կը վայելէին կամ որոնցմէ կը վախնային – այնպիսի բաներ որոնց հետ կը խաղային*)

4.– *Տուէք օրինակներ:* (*Գիրք–արեւ–լուսին–կրակ*)

5.–«*Աստուածները*» *ի՞նչ կերպարանք ունէին:* (*Կենդանիի մարմին եւ մարդու գլուխ – Ձուկի մարմին եւ առիւծի գլուխ*)

6.– *Այդ «աստուածները» ի՞նչ կը կոչուէին* (*Կուռք–սուրբ*)

7.– *Կուռքերը ո՞ւր կը գետեղուէին:* (*Մեհեաններու մէջ – Եկեղեցիներու մէջ*)

8.– *Տօներու առթիւ ի՞նչ կ'ընէին:* (*Զոհեր կը մատուցանէին – մարդ կը սպաննէին*)

9.– *Արարողութիւնները որո՞նց կողմէ կը կատարուէին:* (*Քուրմերու – քահանաներու*)

10.– Հին հայոց մեծագոյն «աստուած»ը ո՞վ էր:
(Հռիփսիմէ – Անահիտ)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը:

Ներկ – հանքեր – երկրագործութիւն – որդան կարմիր – առարկաներ – զարգացած – աչտարակներ – արհեստաւորներ – վաճառականներ – ճարտարապետներ – քաղաքներ – մեհեաններ:

– Բաղդատմամբ նոյն շրջանին ապրող ազգերուն հայերը ամենէն ..... ազգն էին:
– Անոնք գլխաւորապէս կը զբաղէին ..... եւ .....:
– Հայաստանի մէջ կատարուած փնտուտուքներէն ի յայտ եկած է որ հին հայերը շատ լաւ ..... էին:
– Անոնք կրցած են օգտագործել զանազան .....:
– Այդ հանքերով կը չինէին պատերազմական եւ տնային .....:
– Հայերը եղած են յայտնի .....:
– Շինած են մեծ եւ գեղեցիկ ....., հսկայ ....., սքանչելի պալատներ եւ .....:
– Հայերը անուանի եղած են կարմիր ..... պատրաստութեամբ:
– Այս ներկը կը ստանային Հայաստանի մէջ գտնուող .... անունով որդէն:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄՈՒՏՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ ԵՒ ՍԱՆԴՈՒԽՏ

Շաբաթ օր Սեղային տարեղարձն էր։ Անոր մայրը Հայ Դպրոցի դասընկերներն ու Հայոց Պատմութեան ուսուցիչը զաւկին տարեղարձին հրաւիրած էր։

Այդ Շաբաթ Հայոց Պատմութեան պահը յատկացուած էր հայկական պարի։ Դպրոցէն ետք Սեղային դասընկերները եւ Պր. Արմէն զացին Սեղային տունը նուէրներով՝ անոր տարեղարձը չնորհաւորելու։ Տարեղարձի տօնակատարութեան ներկայ էին նաեւ ընտանեկան պարագաներ եւ Տ. Դաւիթ քահանան։

Տարեղարձի կարկանդակը կտրելէ ետք՝ փոքրիկները սկսան զանազան խաղեր խաղալ։ Յանկարծ անոնք խաղը դադրեցուցին եւ սկսան ըսել.

– Պատմութի՛ւն կ'ուզենք, պատմութի՛ւն կ'ուզենք։

Այս որ լսեց Տ. Դաւիթ՝ խանդավառուած ըսաւ.

–Կ'ուզէ՞ք ձեզի Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալնե-
րուն մասին պատմեմ:

–Այո՛, այո՛, ըսին բոլորը:

Անոնք հաւաքուեցան Տէր Հօր չուրջը:

*

* *

ԹԱԴԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Երկրագունդիս վրայ ապրող ժողովուրդներու կեան-
քին մէջ, ըսաւ Տէր Դաւիթ, մեծ փոփոխութիւն մը յառաջ
եկած էր: Մեր բոլորին հայրը Աստուած Իր միածին որդին
աշխարհ ղրկած էր մարդոց մեղքերը քաւելու համար:
Աստուծոյ որդին՝ Յիսուս Քրիստոս կ'ապրէր Երուսաղէմի
մէջ: Անոր քարոզած խօսքերուն հաւատացողները, Անոր
խրատներուն հետեւողները եւ Անոր անունով մկրտուողնե-
րը կը կոչուէին ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ:

Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի բժշկութեանց եւ սքանչելի
հրաշքներուն լուրը տարածուած էր ամբողջ աշխարհի մէջ,
ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ:

Հայաստանի հպատակ երկիրներէն Եդեսիայի Աբգար
թագաւորը ծանր կերպով հիւանդացած էր: Բժիշկները
կ'ըսէին որ թագաւորին հիւանդութիւնը անբուժելի է եւ ան
չուտով պիտի մեռնի:

– Թող Յիսուսը կանչէր զինք բժշկելու համար, ըսաւ

Յիսուս եւ հայոց Առաջին Լուսաւորիչները՝
Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալները

Jesus and The First Illuminators of Armenia,
the apostles Thadeus and Bartholomew

Անահիտ:

– Այդպէս ալ ըրաւ, պատասխանեց Տէր Հայրը:

Աբգար թագաւոր անմիջապէս մարդ ղրկեց Երուսաղէմ եւ խնդրեց Յիսուսէ որ գայ եւ զինք բժշկէ: Յիսուս չկրցաւ երթալ, սակայն խոստացաւ ղրկել Իր 12 առաքեալներէն մէկը՝ որպէս զի բժշկէ Աբգար թագաւորը:

Այդ առաքեալը կը կոչուէր ԹԱԴԷՈՍ, որ Եդեսիա գալով Յիսուսի անունով բժշկեց հիւանդ թագաւորը եւ սկսաւ քրիստոնէութիւնը քարոզել Եդեսիա քաղաքին մէջ:

ԹԱԴԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թադէոս առաքեալ ապա անցաւ Հայաստան եւ հոն եւս բժշկութիւններ կատարեց եւ քրիստոնէութիւնը քարոզեց ըսելով որ միայն մէկ Աստուած կայ. Ան մեր բոլորին հայրն է եւ միայն Զայն պէտք է պաշտենք:

Այս շրջանին հայերը կռապաշտ էին, կը պաշտէին բազմաթիւ «աստուածներ», եւ իրենց համար նոր կրօնք մըն էր քրիստոնէութիւնը:

Թադէոս առաքեալ շրջեցաւ Հայաստանի բոլոր քաղաքները, պատմեց Յիսուսի հրաշքներուն մասին, Անոր խօսքերն ու քարոզները տարածեց եւ խրատեց հայերը որպէս զի հետեւին ճշմարիտ կրօնքին:

Այդ ժամանակ հայոց թագաւորն է ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ, որ

ունէր երիտասարդ աղջիկ մը ՍԱՆԴՈՒԽՏ անունով։

ՍԱՆԴՈՒԽՏ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԿԸ ՄԿՏՐՈՒԻ

Բազմաթիւ հայերու նման Սանդուխտ ալ Թադէոս առաքեալի քարոզներուն հաւատաց եւ Յիսուսի անունով քրիստոնեայ մկրտուեցաւ։

Սանատրուկ թագաւոր երբ լսեց որ իր աղջիկն ալ նոր կրօնքին հետեւորդներէն եղած է՝ չատ բարկացաւ, իր քով կանչեց, խրատեց եւ հրահանգեց որ ան վերադառնայ իր պապերու կրօնքին՝ կռապաշտութեան։ Սանդուխտ քաջաբար պաշտպանեց իր հաւատքը եւ մերժեց կատարել հօրը հրահանգը։ Սանատրուկ երբ տեսաւ որ կարելի չէ համոզել Սանդուխտը՝ զայն վախցնելու համար բանտարկեց։

– Բանտարկե՞ց, իր հարազատ աղջի՞կը, զարմացած հարցուց Մարալ։

– Այո։

– Իսկ Սանդուխտ հրաժարեցա՞ւ քրիստոնէութենէ։

– Ո՛չ, ընդհակառակն։ *Ան բանտին մէջ սկսաւ պատմել Յիսուսի հրաշքներուն եւ Անոր պատգամներուն եւ մարդոց հոգիի փրկութեան մասին։ Շատ համոզիչ եւ սրտի խօսող էին Սանդուխտի խօսքերը։ Բանտին մէջ գտնուող միւս բանտարկեալները առանց ընդմիջելու ժամերով մտիկ կ'ընէին Սանդուխտի խօսքերը։ Իրենք եւս համոզուեցան,*

հաւատացին նոր կրօնքին եւ որոչեցին քրիստոնեայ դառնալ։

Սանատրուկ թագաւոր տեղեկացաւ բանտին մէջ պատահածներուն մասին՝ չատ նեղացաւ, մանաւանդ երբ լսեց որ իր պալատականները սկսած էին ամէն կողմ խօսիլ որ ինք եւս քրիստոնեայ եղած էր։

Իր պալատականները համոզելու համար՝ Սանատրուկ հրահանգեց որ սպաննեն թէ՛ իր աղջիկը եւ թէ՛ Թադէոս առաքեալը։

Պատմութեան մէջ Սանդուխտ եղաւ առաջին կոյսը որ նահատակուեցաւ քրիստոնէութեան համար։

– Եթէ մեզի ալ այսպիսի բան մը պատահէր, արդեօք մենք ալ մեր հաւատին համար պիտի նահատակուէի՞նք, հարցուց Սեդա Ռաֆֆիին։

– Շատ հաւանաբար մենք ալ այդ պահուն Սանդուխտի նման ուժը պիտի ունենանք մեր հաւատը պաշտպանելու համար, պատասխանեց Ռաֆֆի։

Սանդուխտ կոյսի եւ Թադէոս առաքեալի նահատակութիւնը տեղի ունեցաւ 66 թուականին, Յիսուսի խաչելութենէն 33 տարի ետք։

ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թադէոս առաքեալէ ետք Հայաստան եկաւ Յիսուսի 12

սիրելի աշակերտներէն ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ առաքեալը, որ նոյնպէս բժշկութիւններ կատարեց եւ քրիստոնէական կրօնքը քարոզելով ունեցաւ բազմաթիւ հետեւորդներ: Սակայն ան ալ նահատակուեցաւ 68 թուականին:

Այսպէս ուրեմն քրիստոնէական կրօնքը Հայաստանի մէջ առաջին անգամ մուտք գործեց Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալներուն կողմէ. այդ պատճառաւ է որ մեր եկեղեցին կը կոչուի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ:

Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալները եղան մեր ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉՆԵՐԸ:

*

* *

Տ. Դաւիթի պատմութիւնով այնքան տարուած էին թէ մեծերը եւ թէ փոքրերը՝ որ չնկատեցին թէ ժամանակը յառաջացած էր:

Արթիւրին հայրը ժամացոյցին նայելով ըսաւ.

– Կարծեմ ժամանակը եկած է մեկնելու:

Աշակերտները սակայն կը խնդրէին Տէր Հօրմէ որպէս զի չարունակէր իր պատմութիւնը: Տ. Դաւիթ ըսաւ.

– Այսօր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի վիրապ մտնելու տօնն է: Վաղը Ս. Պատարագի ընթացքին իմ քարոզիս նիւթը այդ պիտի ըլլայ: Եկեղեցի եկէք, եւ հոն այս պատմութեան

չարունակութիւնը կը լսէք։

Աշակերտները երբ տուն վերադարձան՝ որոշեցին իրենց ծնողաց հետ յաջորդ օրը եկեղեցի երթալ անպայման։

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով տրուած ճիշդ պատասխանները։

1.– *Յիսուս Քրիստոս ո՞ւր կ'ապրէր։*
(*Հայաստան – Երուսաղէմ*)

2.– *Անոր քարոզած խօսքերուն հաւատացողները եւ Անոր անունով մկրտուողները ի՞նչ կը կոչուէին։*
(*Հեթանոս–քրիստոնեայ*)

3.– *Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի բժշկութեանց եւ հրաշքներուն լուրը մինչեւ ո՞ւր հասած էր։*
(*Երկինք – Հայաստան*)

4.– *Ո՞վ ծանր կերպով հիւանդացած էր։*
(*Աբգար թագաւոր – Արտաշէս թագաւոր*)

5.– *Որո՞ւ դիմեց բժշկուելու համար։*
(*Սանատրուկին – Յիսուսի*)

6.– *Յիսուս զո՞վ ղրկեց։* (*Թադէոս–Պօղոս*)

7.– *Ան հիւանդ թագաւորը բժշկելէ ետք ի՞նչ ըրաւ։* (*Քրիստոնէութիւնը քարոզեց – հեթանոսութիւնը քարոզեց*)

8.– *Թադէոս առաքեալ ապա ո՞ւր անցաւ եւ ի՞նչ ըրաւ։*
(*Հայաստան անցաւ եւ բժշկութիւններ. ըրաւ – Պարսկաստան անցաւ եւ հեթանոսութիւն քարոզեց*)

9.– Հայերը կրօնքով ի՞նչ էին այդ ժամանակ։
(Կռապաշտ – քրիստոնեայ)

10.– Հայաստանի մէջ ի՞նչ ըրաւ Թադէոս առաքեալ։
(Պատմեց Յիսուսի հրաշքներուն մասին–պատմեց կուռքերուն մասին)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Հայաստանի – քաջաբար – Սանատրուկ – Առաջին Լուսաւորիչները – Թադէոս – առաքեալներու – պալատականները – Յիսուսի – Սանդուխտ – բանտարկեց – աղջիկն – Բարթողիմէոս – սպաննեն – կրօնքին – նահատակուեցաւ։

– Այդ ժամանակ հայոց թագաւորն է ....., որ ունէր աղջիկ մը ..... անունով։
– Բազմաթիւ հայերու նման Սանդուխտն ալ ..... առաքեալի քարոզներուն հաւատաց։
– Սանատրուկ թագաւորը երբ լսեց որ իր ..... ալ նոր կրօնքին հետեւորդներէն եղած է չատ բարկացաւ։
– Սանդուխտ ..... պաշտպանեց իր հաւատքը։
– Սանատրուկ երբ տեսաւ որ կարելի չէ համոզել Սանդուխտը՝ զայն վախցնելու համար .....։
– ..... համոզելու համար Սանատրուկ հրահանգեց որ ..... թէ՛ իր աղջիկը եւ թէ՛ Թադէոս առաքեալը։
– Պատմութեան մէջ Սանդուխտ եղաւ առաջին կոյսը որ

..... քրիստոնէական ..... համար:

– Թադէոս առաքեալէ ետք Հայաստան եկաւ .....
12 սիրելի աշակերտներէն ..... առաքեալ:

– Քրիստոնէական կրօնքը ..... մէջ առաջին անգամ մուտք գործեց Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս ..... կողմէ:

– Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալները եղան հայ ազգի ....:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ (Ա. Դար)

Յաջորդ օրը, կիրակի, Հայ Դպրոցի աշակերտները իրենց ծնողներուն ընկերակցութեամբ եկեղեցի գացին՝ ներկայ ըլլալու համար Ս. Պատարագին եւ մտիկ ընելու Տէր Դաւիթի քարոզը:

Եկեղեցին գրեթէ լեցուած էր, իսկ երգեցողութիւնը չատ անոյշ էր եւ խորհրդաւոր: Երբ ժամանակը հասաւ՝ Տէր Դաւիթ տուաւ քարոզը:

*

* *

ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ

Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալներու նահատակութենէն ետք Հայաստանի պետական կրօնքը կրապաշտութիւնը մնաց, եւ Սանատրուկ թագաւորին յաջորդները

հալածեցին քրիստոնեաները եւ պատժեցին: Սակայն այս հալածանքը արգելք չեղաւ որ քրիստոնէութիւնը տարածուի հայոց մէջ: Եւ քանի որ պաշտօնապէս արգիլուած կրօնք էր քրիստոնէութիւնը՝ հայ քրիստոնեաները կը հաւաքուէին քարայրներու մութ անկիւնները, կը կատարէին իրենց կրօնական արարողութիւնները, կ'աղօթէին, կը պաշտէին ճշմարիտ Աստուածը եւ հոգեպէս կազդուրուած ու խաղաղած կը վերադառնային իրենց տուները: Գաղտնաբար կատարուած քրիստոնէական այս պաշտամունքները չարունակուեցան մօտաւորապէս 250 տարի՝ մինչեւ որ Հայաստանի գահը բարձրացաւ ՏՐԴԱՏ թագաւոր:

Տրդատ թագաւորի ժամանակ կ'ապրէր չատ աստուածավախ եւ բարեպաշտ մարդ մը ԳՐԻԳՈՐ անունով:

Թէ ինչեր պատահեցան Տրդատ թագաւորի եւ Գրիգորի միջեւ՝ մեր պատմութիւնը չատ բաներ արձանագրած է:

Երբ Տրդատ եւ Գրիգոր տակաւին փոքր էին՝ անոնց հայրերը իրարու թշնամի էին: Օր մը, որսորդութեան ընթացքին Գրիգորի հայրը Անակ սպաննեց Տրդատի հայրը Խոսրով թագաւորը:

Խոսրով թագաւորի նախարարները իրենց արքային վրէժը լուծելու համար սպաննեցին Անակը եւ անոր ընտանիքը: Այս կոտորածէն ազատեցաւ միայն Գրիգորը, Անակի որդին, որ ուրիշ քաղաք մը փոխադրուեցաւ:

Երբ Տրդատ մեծցաւ՝ իր հօրը տեղ հայոց թագաւոր

նշանակուեցաւ: Իսկ Գրիգոր, որ քրիստոնէական ուսում առած էր, վերադարձաւ Հայաստան եւ Տրդատի պալատին մէջ քարտուղարի պաշտօն մը ստացաւ:

ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ

Պատերազմի մը ընթացքին Տրդատ թագաւոր մեծ յաղթանակ մը տանելով՝ ուզեց հանդէսով մը տօնել իր բանակին չահած յաղթանակը: Տօնախմբութիւն եւ ուրախութիւն տեղի ունեցաւ:

– Երանի այդ օր ես ալ հոն ըլլայի, փսփսաց Յակոբ Նարի ականջին: Նար առանց իր ճայուածքը Տէր Հօր վրայէն հեռացնելու միայն ժպտեցաւ:

Այս առթիւ, շարունակեց Տէր Հայրը իր խարոզը, «աստուածներուն» չնորհակալութիւն յայտնելու համար Անահիտ դիցուհիի մեհեանին մէջ պաշտօնական արարողութիւն կատարուեցաւ եւ զոհ մատուցուեցաւ: Տրդատ թագաւոր հրահանգեց Գրիգորի որ մասնակցի արարողութեան եւ Անահիտ դիցուհիի արձանին ծաղկեայ պսակ նուիրէ: Գրիգոր որ քրիստոնեայ էր եւ այդպիսի արձաններու չէր հաւատար, մերժեց թագաւորին հրահանգին ենթարկուիլ: Տրդատ թագաւոր պնդեց: Գրիգոր որ մինչ այդ թագաւորէն եւ պալատականներէն գաղտնի պահած էր իր քրիստոնեայ ըլլալը, այլեւս ժամանակը եկած համարելով յայտնեց որ ինք կռապաշտ չէ, չի հաւատար մարդոց

կողմէ չինուած արձաններու զօրութեան եւ թէ ինք կ'երկրպագէ միայն ու միայն ճշմարիտ Աստուծոյ :

– Աստուած իմ, ի՛նչ քաջութիւն պէտք է ունենայ մարդ թագաւորին դիմաց այդպէս խօսելու համար, ինքնիրեն ըսաւ Հայկ:

Գրիգորի հաւատքը այնքան զօրաւոր էր որ ան քաջութիւնը ունեցաւ իր թագաւորին հակառակելու եւ անոր հրահանգին չհպատակելու:

Տրդատ երբ այս խօսքերը լսեց՝ չատ բարկացաւ: Այդ պահուն, նախարար մը, որ լաւ կը ճանչնար Գրիգորը՝ թագաւորին ըսաւ որ ան իր հայրը սպաննող Անակի որդին էր: Այս յայտնութիւնը աւելի բարկացուց Տրդատ թագաւորը, որ հրամայեց Գրիգորը նետել հորի մը մէջ, որ կը կոչուէր ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ, որպէս զի անօթի ու ծարաւ մնալով հոն մեռնի:

ԳՐԻԳՈՐ ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԻՆ ՄԷՋ

Թագաւորին հրամանը կատարուեցաւ եւ Գրիգորը նետուեցաւ Խոր Վիրապ, ուր ան Աստուծոյ օգնութեամբ եւ աղօթքներով ապրեցաւ 13 տարի: Քրիստոնեայ բարի կին մը ամէն գիշեր երբ ամէն կողմ կը մութնար եւ ամէն մարդ կը քնանար՝ գաղտնաբար ուտելիք եւ ջուր կու տար Գրիգորի:

*

* *

Ս. Պատարագը վերջանալէ ետք՝ Հայ Դպրոցի աշակերտները եկեղեցւոյ բակին մէջ տեսան Պր. Արմէնը, որ հարցուց անոնց:

– Հետեւեցա՞ք Տէր Հօր պատմածներուն:

Բոլորն ալ հաստատական պատասխան տուին: Անահիտ քիչ մը զարմացած երեւոյթով հարցուց.

– Տէր Հայրը ըսաւ որ Գրիգոր 13 տարի ապրեցաւ Խոր Վիրապին մէջ: Բայց չըսաւ թէ դուրս ելա՞ւ անկէ թէ հոն մեռաւ:

– Շատ լաւ հարցում մըն է այս: Գրիգոր Խոր Վիրապին մէջ չմեռաւ՝ այլ պալատէն գինուորներ եկան եւ 13 տարի ետք գինք դուրս հանեցին: Այս մասին յաջորդ դասին կը պատմեմ, պատասխանեց ուսուցիչը:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով ճիշդ պատասխանները:

1.– Սանատրուկ թագաւորին յաջորդները ի՞նչ ըրին քրիստոնեաներուն: (Սիրեցին – հալածեցին)

2.– Հալածանքը արգելք եղա՞ւ որ տարածուի քրիստոնէութիւնը: (Այո – ոչ)

3.– Ո՞ւր կը հաւաքուէին քրիստոնեաները: (Քարայրներու մէջ – տուներու մէջ)

4.– Ի՞նչ կ'ընէին հոն: (Կ'աղօթէին – կը պարէին)

5. Գաղտնաբար կատարուած քրիստոնէական պաշտա-

մունքները քանի՞ տարի չարունակուեցան։
(500 տարի – 250 տարի)

6.– Ո՞վ բարձրացաւ Հայաստանի գահը։
(Տրդատ Թագաւոր – Տիգրան Թագաւոր)

7.– Ո՞վ կ'ապրէր Տրդատ Թագաւորի ժամանակ։
(Գրիգոր – Արտաշէս)

8.– Տրդատ Թագաւորի եւ Գրիգոր Լուսաւորչի հայրերը բարեկա՞մ էին իրարու։ (Այո, բարեկամ էին – ոչ, թշնամի էին)

9.– Ո՞վ սպաննեց Տրդատ Թագաւորին հայրը։
(Անակ – Գրիգոր)

10.– Խոսրով Թագաւորի նախարարները վրէժ լուծելու համար ի՞նչ ըրին։ (Սպաննեցին Անակը եւ անոր ընտանիքը – Սիրեցին Անակը)

11.– Այդ կոտորածէն միայն ո՞վ ազատեցաւ։
(Գրիգոր – Թադէոս)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Անակի – Անահիտ – քրիստոնեայ – զոհ – Թագաւոր– հանդէսով – արձանին – ջուր – 13 – կը ճանչնար – Հայաստան – գաղտնաբար – քարտուղարի – Խոր Վիրապ – յաղթանակ – օգնութեամբ

– Երբ Տրդատ մեծցաւ հօրը տեղ ..... նշանակուեցաւ։

– Իսկ Գրիգոր վերադարձաւ ..... եւ Տրդատի պալատին մէջ ..... պաշտօն ստացաւ:
– Տրդատ թագաւոր մեծ ..... մը տանելով՝ ուզեց ..... մը տօնել իր բանակին չահած յաղթանակը:
– «Աստուածներ»ուն չնորհակալութիւն յայտնելու համար ..... դիցուհիի մեհեանին մէջ պաշտօնական արարողութիւն կատարուեցաւ եւ ..... մատուցուեցաւ:
– Տրդատ թագաւոր հրահանգեց Գրիգորի որ Անահիտ դիցուհիի ..... ծաղկեայ պսակ մը նուիրէ:
– Գրիգոր որ ..... էր, մերժեց թագաւորի հրահանգին ենթարկուիլ:
– Նախարար մը, որ լաւ .... Գրիգորը, թագաւորին ըսաւ որ ան իր հայրը սպաննող ..... որդին էր:
– Տրդատ թագաւոր հրամայեց որ Գրիգոր նետուի հորի մը մէջ որ ... . կը կոչուէր:
– Գրիգոր նետուեցաւ Խոր Վիրապը, ուր Աստուծոյ ..... ապրեցաւ ..... տարի:
– Քրիստոնեայ բարի կին մը ..... ուտելիք եւ ..... կու տար Գրիգորի:

Գրիգոր Լուսաւորիչ կը մկրտէ Տրդատ Թագաւորը Gregory The Illuminator baptizes Drtad, The King of Armenia

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ (Բ. Դաս)

Աշակերտները անհամբեր էին լսելու Խոր Վիրապին մէջ 13 տարի ապրող Գրիգորի պատմութեան չարունակութիւնը: Այդ պատճառաւ երբ ուսուցիչը դասարան մտաւ՝ խնդրեցին որ անմիջապէս պատմէ:

Ուսուցիչը զոհացում տալով իր աշակերտներու հետաքրքրութեան սկսաւ պատմել:

*

* *

ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ԿՈՅՍԵՐ

Գրիգորը Խոր Վիրապ նետելէ ետք՝ Տրդատ թագաւոր քրիստոնեաներուն դէմ հալածանքը զօրացուց: Այդ չրջանին Հայաստանի մէջ կ'ապրէին քառասուն քրիստոնեայ

կոյսեր, որոնք կը բնակէին վանքի մը մէջ: Ամէն օր անոնք ձեռագործ կ'աշխատէին, կ'աղօթէին եւ տկարներուն ու աղքատներուն կ'օգնէին: Այս կոյսերուն պետն էր ԳԱՅԱՆԷ անունով կոյս մը, որ իր աղօթքներուն մէջ միշտ Աստուծմէ կը խնդրէր որ զիրենք պաշտպանէ, որպէս զի իրենք չարունակէին ապրիլ աստուածահաճոյ կեանք մը եւ հետեւէին Քրիստոսի պատուիրաններուն:

Այս կոյսերուն մէջ կար թէ հոգիով եւ թէ դէմքով չատ գեղեցիկ կոյս մը՝ որ ՀՌԻՓՍԻՄԷ կը կոչուէր:

Տրդատ թագաւոր լսած էր այս քրիստոնեայ կոյսերուն եւ Հռիփսիմէի գեղեցկութեան մասին: Օր մը իր զինուորները ղրկեց եւ պալատ բերել տուաւ Գայանէ եւ Հռիփսիմէ կոյսերը: Թագաւորը երբ տեսաւ գեղեցիկ Հռիփսիմէն եւ լսեց անոր խելացի խօսքերը՝ ուզեց ամուսնանալ անոր հետ:

Հռիփսիմէ մերժեց թագաւորին այս առաջարկը ըսելով՝

– Ես քրիստոնեայ եմ եւ կը պաշտեմ միայն մէկ եւ ճշմարիտ Աստուածը, եւ չեմ կրնար ամուսնանալ թագաւորի մը հետ որ մարդոց ձեռքերով չինուած կուռքերը կը պաշտէ եւ անոնց երկրպագութիւն կ'ընէ:

– Դուն ալ fու հաւատիդ համար պիտի մերժէի՞ր ամուսնանալ կռապաշտ թագաւորի մը հետ, մեղմաձայն հարցուց Շահէ Սեդային:

– Անշուշտ, պատասխանեց Սեդան:

– Ապրիս Սեդա:

Ուսուցիչը կը շարունակէր: *Տրդատ թագաւոր չկրցաւ համոզել Հռիփսիմէն: Սակայն անկարելի եղաւ: Ապախընդրեց Գայանէ կոյսէն որպէս զի խրատէ Հռիփսիմէն ընդունելու իր առաջարկը: Գայանէ հակառակ թագաւորի խընդրանքին՝ քաջալերեց Հռիփսիմէն որ հաստատ մնայ իր ճշմարիտ հաւատքին վրայ եւ չուրանայ իր կրօնքը:*

Տրդատ թագաւոր չատ զայրացաւ. եւ երբ տեսաւ որ իր ջանքերը արդիւնք չեն տար, ջղայնացած մէկ պահուն հրամայեց սպաննել բոլոր քառասուն կոյսերը:

Թագաւորին հրամանը կատարուեցաւ անմիջապէս:

– Անմիջապէ՞ս, աւելի է եղեր Տրդատ թագաւոր, ըսաւ Սոնա տխուր ձայնով:

Հռիփսիմէի անունով քրիստոնեայ կոյսերը կոչուեցան ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ԿՈՅՍԵՐ:

ԳՐԻԳՈՐ ԿԸ ԲԺՇԿԷ ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Անմեղ կոյսերու նահատակութիւնը սակայն մեծ ցաւ պատճառեց թէ պալատականներուն եւ թէ թագաւորին, որովհետեւ անոնք չատ բարի եւ ուրիշներուն օգնող կոյսեր էին, եւ իրենց կեանքին մէջ ոչ մէկուն վնաս հասցուցած էին:

Թագաւորը չատ տրտմեցաւ, յուզուեցաւ եւ զղջաց որ Գրիգորը Խոր Վիրապ նետել եւ Հռիփսիմեանց կոյսերն ալ

նահատակել տուած էր: Սրտի ցաւէն հիւանդացաւ եւ խենթեցաւ: Պալատը ձգեց, անտառ գնաց եւ կենդանիներու նման կեանք մը սկսաւ ապրիլ:

Ոչ մէկ բժիշկ կրցաւ բժշկել հայոց թագաւորը: Տրդատ թագաւորի քոյրը՝ ԽՈՍՐՈՎԱԴՈՒԽՏ, որ չատ կը սիրէր իր եղբայրը եւ մտահոգուած էր անոր հիւանդութեամբ, օր մը տարօրինակ երազ մը տեսաւ: Երազին մէջ Աստուած իրեն յայտնեց որ իր թագաւոր եղբայրը միայն Գրիգորը կրնայ բժշկել: Խոսրովադուխտ չհաւատաց որ Գրիգոր, 13 տարի կրնար ապրած ըլլալ Խոր Վիրապին մէջ. սակայն նոյն երազը երեք անգամ կրկնուեցաւ: Այս անգամ Խոսրովադուխտ մարդիկ ղրկեց եւ Խոր Վիրապէն հանել տուաւ Գրիգորը, որ Աստուծոյ օրհնութեամբ, աղօթքներով եւ բարի կնոջ տուած ուտելիքով կ'ապրէր տակաւին:

Տրդատ թագաւորը բերին Գրիգորի քով, ան ալ ձեռքը դրաւ թագաւորին գլխուն վրայ, աչքերը երկինք բարձրացուց, աղօթեց եւ Աստուծոյ օգնութեամբ բժշկեց խենթեցած թագաւորը:

– Ի՞նչ մեծ հրաշք է, այնպէս չէ՞, այսպիսի բան մը պէ՛տք էր պատահէր Տրդատ թագաւորին՝ մանաւանդ Հրիստոնեայի մը կողմէ, ըսաւ Շահէ Ռափֆիին:

Գրիգոր յետոյ կոչուեցաւ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ, որովհետեւ իր ջանքերով ամբողջ Հայաստան աշխարհը լուսաւորուեցաւ քրիստոնէական կրօնքի լոյսով եւ քրիստոնէութիւնը

հռչակուեցաւ Հայաստանի պետական կրօնքը՝ 301 թուականին:

*

* *

Հազիւ թէ ուսուցիչը դասը աւարտած էր, Մարալ հարցուց.

– Սեղային տարեդարձին օրը Տէր Դաւիթ ըսաւ որ Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալները եղան մեր լուսաւորիչները, իսկ այսօր դուք ըսիք որ Գրիգոր եւս կոչուեցաւ Լուսաւորիչ, այս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ:

– Եթէ լաւ կը յիշէք Տէր Դաւիթ իր պատմութիւնը վերջացուց ըսելով որ Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալները եղան մեր առաջին լուսաւորիչները՝ որովհետեւ անոնք քրիստոնէութիւնը քարոզեցին Հայաստանի մէջ: Իսկ Գրիգոր կոչուեցաւ երկրորդ լուսաւորիչ՝ որովհետեւ, ինչպէս ըսի, իր ջանքերով ամբողջ Հայաստան աշխարհը լուսաւորուեցաւ քրիստոնէական կրօնքի լոյսով:

– Ո՛հ, հիմա հասկցայ, ըսաւ Մարալ:

Պատմութեան ուսուցիչը ուրախութեամբ հաստատեց որ աշակերտները ուշադրութեամբ կը հետեւէին իրենց պատմուածներուն:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով ճիշդ պատասխանները:

1.– Գրիգոր Ով Վիրապը նետելէ ետք Տրդատ թագաւոր

ի՞նչ ըրաւ քրիստոնեաները: (Անոնց դէմ հալածանքը զօրացուց – անոնց դէմ հալածանքը թեթեւցուց)

2.– Այդ չրջանին Հայաստանի մէջ որո՞նք կ'ապրէին: (Քառասուն քրիստոնեայ կոյսեր – քառասուն «աստուածներ»)

3.– Անոնք ո՞ւր կը բնակէին: (Վանքի մը մէջ – տունի մը մէջ)

4.– Ամէն օր անոնք ի՞նչ կ'ընէին: (Կ'աղօթէին – կը քնանային)

5.– Անոնց պետին անունը ի՞նչ էր: (Գայանէ – Անահիտ)

6.– Ո՞վ էր անոնց մէջէն հոգիով եւ դէմքով ամենէն գեղեցիկը: (Սանդուխտ – Հռիփսիմէ)

7.– Տրդատ լսելով քառասուն կոյսերուն եւ Հռիփսիմէի մասին ի՞նչ ըրաւ: (Գայանէն եւ Հռիփսիմէն պալատ բերել տուաւ – Գայանէն եւ Հռիփսիմէն քաղաքէն վռնտեց)

8.– Տրդատ թագաւոր ի՞նչ առաջարկեց Հռիփսիմէ կոյսին: (Հետը ամուսնանալ – հեթանոս ըլլալ)

9.– Հռիփսիմէ ընդունեցաւ թագաւորին առաջարկը: (Ոչ – այո)

10.– Տրդատ կրցա՞ւ համոզել Հռիփսիմէ կոյսը: (Այո – ոչ)

11.– Գայանէ ի՞նչ խրատեց Հռիփսիմէի: (Հաստատ մնալ իր հաւատքին վրայ – ամուսնանալ թագաւորին հետ)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Հռիփսիմեանց կոյսեր – բժշկեց – նահատակութիւնը – հրամայեց – հրամանը – երազ – քրիստոնեայ – օգնող – կոյսերը – Գրիգորը – Խոր Վիրապէն – ցաւ – 301։

- *Տրդատ թագաւոր ջղայնացած մէկ պահուն ..... սպաննել բոլոր քառասուն ..... ։*
- *Թագաւորին ..... կատարուեցաւ անմիջապէս։*
- *Հռիփսիմէի անունով ..... քառասուն կոյսերը կոչուեցան .... ։*
- *Անմեղ կոյսերու ..... սակայն մեծ ... պատճառեց թէ պալատականներուն եւ թէ թագաւորին։*
- *Անոնք չատ բարի եւ ուրիշներուն ..... կոյսեր էին։*
- *Տրդատ թագաւորին քոյրը Խոսրովադուխտ օր մը տարօրինակ ..... մը տեսաւ։*
- *Աստուած իրեն յայտնեց որ իր թագաւոր եղբայրը միայն ..... կրնայ բժշկել։*
- *Խոսրովադուխտ մարդիկ ղրկեց եւ .... հանել տուաւ Գրիգորը։*
- *Գրիգոր աջ ձեռքը դրաւ թագաւորի գլխուն վրայ, աղօթեց եւ Աստուծոյ օգնութեամբ .... խեղթեցած թագաւորը։*
- *Քրիստոնէութիւնը հռչակուեցաւ Հայաստանի պետական կրօնքը՝ ..... թուականին։*

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ (Գ. Դաս)

Հայ Դպրոցի մեծ սրահին մէջ հայ նկարիչներու ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր։ Պր. Արմէն իր աշակերտներուն հետ այցելեց այդ ցուցահանդէսը։

Ընդարձակ սրահին մէջ բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներ կային։ Բաւական մեծ նկար մը գրաւեց անոնց ուշադրութիւնը։ Եկեղեցական մը գետի մը մէջ կը մկրտէր թագաւոր մը. իսկ նկարին մէկ անկիւնը կար հայկական եկեղեցի մը։ Պատմութեան ուսուցիչը աշակերտները հաւաքեց այդ նկարին չուրջ եւ ըսաւ.

– Ուշադրութեամբ նայեցէք, այս նկարին մէջ Գրիգոր Լուսաւորիչ քրիստոնեայ կը մկրտէ Տրդատ թագաւորը։ Մեր այսօրուան դասին նիւթն է այս։

*

* *

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ

Տրդատ Թագաւոր բժշկուելէ ետք հաւատաց Աստուծոյ զօրութեան եւ քրիստոնէական կրօնքի ճշմարտութեան, եւ խնդրեց Գրիգորէն որ գինք եւ բոլոր պալատականները Աստուծոյ անունով քրիստոնեայ մկրտէ: Եւ ինչպէս որ Երուսաղէմի Յորդանան գետին մէջ Յիսուս մկրտուեցաւ, Գրիգոր հազարաւոր հայեր մկրտեց Հայաստանի Արածանի գետին մէջ:

– Կ'արժէ Հայաստան երթալ այդ գետը տեսնելու համար, ըսաւ Յակոբ:

– Անշուշտ, օր մը բոլորս միասին կ'այցելենք Հայաստան, ոչ միայն Արածանի գետը տեսնելու՝ այլ բոլոր պատմական եւ գեղեցիկ վայրերը, պատասխանեց ուսուցիչը եւ շարունակեց:

Այնուհետեւ Տրդատ Թագաւոր եւ Գրիգոր, որ հայերը հոգեպէս լուսաւորած ըլլալուն համար ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ կոչուած էր, քանդեցին բոլոր կռապաշտական մեհեանները եւ Հայաստանի պետական կրօնքը հռչակեցին քրիստոնէութիւնը: Թագաւորին հրամանով բոլոր հայերը քրիստոնեայ պէտք է ըլլային:

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակուեցաւ 301 թուականին: Եւ Հայ ժողովուրդին կը պատկանի աշխարհի մէջ առաջին քրիստոնեայ ազգը ըլլալու պատիւը:

Սուրբ Էջմիածին Holy Etchmiadzin

– Հայերէն զատ միւս ազգերը այս մասին գիտե՞ն, հարցուց Հայկ, թէ ոչ օտար լեզուներով չէ գրուած որ հայերը աշխարհի առաջին ազգն են որ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնի յայտարարած են:

– Գրուած է, պատասխանեց ուսուցիչը, բայց ամէն հայու պարտականութիւնն է այս մասին խօսիլ ու գրել միշտ: Երբ դուք ալ մեծնաք վստահ եմ որ ձեր կարելին պիտի ընէք հայուն անունն ու պատիւը տարածելու համար:

– Ես մեծնալուս պիտի չսպասեմ, անմիջապէս ըսաւ Հայկ, առաջին առիթով իսկ բոլոր բարեկամներուս պիտի պատմեմ այս մասին:

Իսկ ուսուցիչը շարունակեց: *Քանդուած կռապաշտական մեհեաններուն տեղ պէտք էր կառուցուէին քրիստոնէական եկեղեցիներ. սակայն Գրիգոր Լուսաւորիչ չէր գիտեր ո՞ր չրջանէն սկսիլ եւ ի՞նչ ձեւ տալ եկեղեցիներուն:*

ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օր մը, Գրիգոր Լուսաւորիչ տեսիլք մը տեսաւ. Աստուծոյ Որդին՝ Յիսուս, երկինքէն իջաւ եւ ոսկի մուրճով գետինը հարուածեց, ուր բարձրացաւ սիւն մը եւ անոր վրայ գծուեցաւ եկեղեցիի մը նկարը: Գրիգոր Լուսաւորիչ Յիսուսի նշանակած տեղը չինել տուաւ գծուած նկարին նման եկեղեցի մը, որ նախ Աստուածածին կոչուեցաւ եւ ապա ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ, որ կը նշանակէ իջաւ

Միածինը՝ Յիսուս Քրիստոս:

Ս. Էջմիածինը եղաւ քրիստոնէական առաջին տաճարը ամբողջ աշխարհի մէջ, եւ դարձաւ բոլոր քրիստոնեայ հայերու հոգեւոր կեդրոնը, իսկ Գրիգոր Լուսաւորիչ եղաւ առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ս. Էջմիածնի տաճարը չինուեցաւ 303 թուականին, եւ մինչեւ այսօր կանգուն ու հաստատուն կը մնայ, եւ հոն է հայոց հոգեւոր կեդրոնը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Հայերէն ետք քրիստոնեայ եղող միւս ազգերն ալ չինեցին իրենց եկեղեցիները՝ երբեմն աւելի մեծ եւ աւելի ճոխ, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը ունեցաւ հայոց եկեղեցիներու պարզութիւնը եւ խորհրդաւորութիւնը:

Ապա, Տրդատ թագաւոր եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ չրջեցան Հայաստանի բոլոր քաղաքները, ջերմեռանդօրէն քարոզեցին քրիստոնէական կրօնքը, եւ Ս. Էջմիածնի օրինակին հետեւելով չինեցին բազմաթիւ եկեղեցիներ:

Մեր եկեղեցւոյ մէջ երեք անգամ կը տօնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յիշատակը. ա.– Խոր Վիրապ մտնելը, 2.– Խոր Վիրապէն ելլելը, 3.– Նշխարաց գիւտը:

*

* *

Պատմութիւնը վերջացնելէ ետք ուսուցիչը ըսաւ.

– Այս նկարին մէջ երեւցող եկեղեցին Ս. Էջմիածինն է:

Արան Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին գմբէթը ցոյց

տալով ըսաւ.

– Հայրս կ'ըսէ որ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ միայն հայկականները են որ այսպիսի գմբէթ ունին, արդեօք ճի՞շդ է:

– Այո՛, ճիշդ է, պատասխանեց ուսուցիչը, քրիստոնեայ այս երկրին մէջ բազմաթիւ եկեղեցիներ կան, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը կը նմանի հայկական եկեղեցիներուն՝ որոնք իրենց յատուկ ճարտարապետութիւնը ունին եւ անմիջապէս կը ճանչցուին:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով ճիշդ պատասխանները:

1.– Տրդատ թագաւոր բժշկուելէ ետք ի՞նչ բանի հաւատաց: (Կուռքերուն – Աստուծոյ զօրութեան)

2.– Ի՞նչ խնդրեց Գրիգորէն: (Զինք քրիստոնեայ մկրտել – զինք ազատ ձգել)

3.– Գրիգոր ո՞ր գետին մէջ քրիստոնեայ մկրտեց Հայաստանի հայերը: (Յորդանան – Արածանի)

4.– Գրիգոր հայերը հոգեպէս լուսաւորած ըլլալուն համար ի՞նչ կոչուեցաւ: (Լուսաւորիչ – նկարիչ)

5.– Այնուհետեւ Տրդատ եւ Գրիգոր ի՞նչ ըրին: (Քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակեցին – կռապաշտութիւնը պետական կրօնք հռչակեցին)

6.– Թագաւորի հրամանով բոլոր հայերը ի՞նչ պէտք է ըլլային: (Հեթանոս – քրիստոնեայ)

7.– *Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը ե՞րբ պետական կրօնք հռչակուեցաւ։* (201 *թուականին – 301 թուականին*)

8.– *Քանդուած կռապաշտական մեհեաններու տեղ ինչե՞ր պէտք է կառուցուէին։* (*Տուներ – եկեղեցիներ*)

9.– *Գրիգոր Լուսաւորիչ գիտէ՞ր թէ որ չըլլանէն պէտք է սկսի եւ ի՞նչ ձեւ պիտի տայ եկեղեցիներուն։* (*Ոչ–այո*)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Յիսուս Քրիստոս – քրիստոնէական – տեսիլք – կաթողիկոս –եկեղեցի – 303 – մուրճով – Հայաստանի – սիւն – տաճարը – եկեղեցի – Ս. Էջմիածին

– *Օր մը, Գրիգոր Լուսաւորիչ ..... մը տեսաւ։*

– *Յիսուս երկինքէն իջաւ եւ ոսկի .... գետինը հարուածեց։*

– *Բարձրացաւ ..... մը եւ անոր վրայ գծուեցաւ ..... մը նկարը։*

– *Գրիգոր Լուսաւորիչ Յիսուսի նշանակած տեղը չինել տուաւ ..... մը։*

– *Եկեղեցին նախ կոչուեցաւ Աստուածածինն, ապա ..... ։*

– *Ս. Էջմիածին կը նշանակէ իջաւ Միածինը՝ ..... ։*

– Ս. Էջմիածինը եղաւ քրիստոնէական առաջին ..... աշխարհի մէջ:
– Գրիգոր Լուսաւորիչ եղաւ առաջին Ամենայն Հայոց .....:
– Ս. Էջմիածնի տաճարը չինուեցաւ ..... թուականին:
– Տրդատ Թագաւոր եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ չրջեցան ..... բոլոր քաղաքները եւ ջերմեռանդօրէն քարոզեցին ..... կրօնքը:

ԳՐՈՑ ԳԻՒՏԸ ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍԿԵԴԱՐ (Ա. Դաս)

Դասարանին պատերը ամբողջութեամբ զարդարուած էին հայերէն տառերով, իսկ գրատախտակին ճիշդ մէջտեղը դրուած էին երկու եկեղեցականներու նկարները:

Աշակերտները տառերն ու նկարները դիտելէ ետք սկսան իրարու հետ խօսակցիլ:

– Ուսուցիչը անպայման նորութիւն մը ունի այսօր:

– Այսօրուան մեր դասին նիւթը այս է անպատճառ:

Ուսուցիչը լսելով այս խօսակցութիւնը ըսաւ.

– Այո՛, ճիշդ են ձեր ըսածները: Այս երկու եկեղեցականները Ս. ՍԱՀԱԿՆ ու Ս. ՄԵՍՐՈՊՆ են: Վստահ եմ որ ձեզմէ շատեր լսած են որ Ս. Մեսրոպ գտած էր հայերէն այբուբենը: Բայց թէ ինչպէս պատահեցաւ այդ գիւտը՝ ահա այդ է որ պիտի պատմեմ:

*

* *

Մեսրոպ Մաշտոց, Վռամշապուհ Թագաւոր եւ Սահակ Հայրապետ կը խորհրդակցին Հայերէն Այբուբենը գտնելու մասին

Mesrob Mashtots, King Vramshabou and Catholicos Sahag discuss the invention of the Armenian Alphabet

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ, ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԹԱԳԱՒՈՐ, ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Սուրբ Էջմիածնի եկեղեցին կառուցանելէ ետք հարիւր տարի անցած էր՝ սակայն տակաւին Հայաստանի բոլոր հայերը քրիստոնեայ դարձած չէին։

Այդ շրջանին հայոց թագաւորն էր ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ, որ իմաստուն թագաւոր մըն էր, իսկ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը՝ ՍԱՀԱԿ Պարթեւ Հայրապետ, որ խելացի եւ կրթուածիւնը սիրող կաթողիկոս մըն էր։

Վռամշապուհ թագաւորի եւ Սահակ կաթողիկոսի շրջանին կ'ապրէր նաեւ ՄԵՍՐՈՊ անունով վարդապետ մը, որ իր ժամանակի ամենէն զարգացած անձն էր։ Մեսրոպ Վարդապետ, որ Մաշտոց ալ կը կոչուէր, հայերէնէն զատ գիտէր պարսկերէն, յունարէն եւ ասորերէն։

Մեսրոպ Մաշտոց իր ուսումը աւարտելէ ետք նախ հայկական բանակին մէջ զինուոր արձանագրուեցաւ, ապա պալատին մէջ քարտուղար եղաւ։ Սակայն նկատելով որ իր ազգը ամենէն աւելի կարիքը ունի հոգեւորականներու՝ որպէս զի քրիստոնէական կրօնքը ամէն կողմ քարոզուի՝ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ։

Մեսրոպ Մաշտոց հաւաքեց աշակերտներ եւ ջանաց իր գիտութիւնը անոնց սորվեցնել, եւ անոնց հետ շրջեցաւ Հայաստանի մեծ ու փոքր քաղաքները եւ քրիստոնէութիւնը տարածեց։

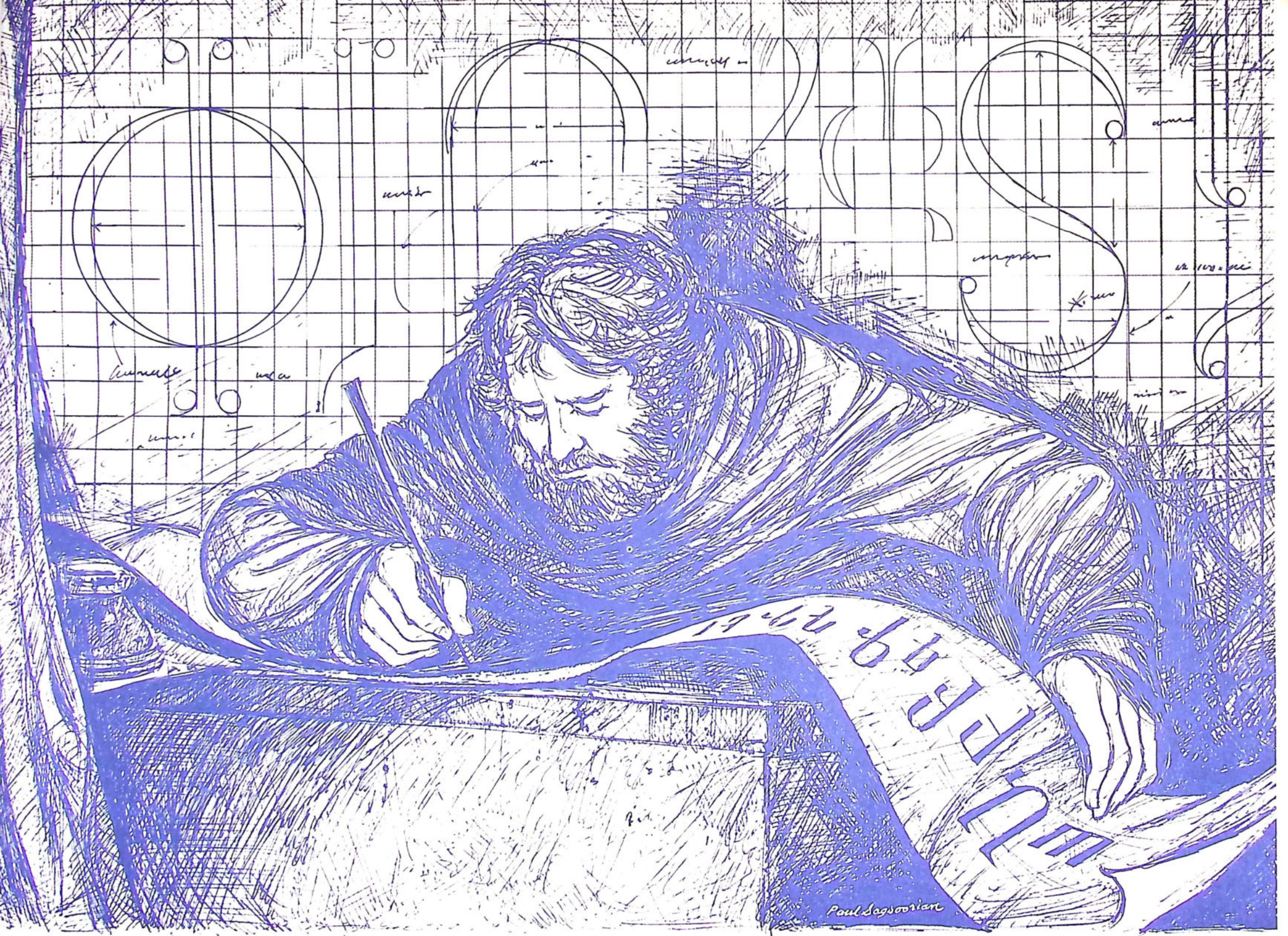
Իր քարոզութեանց ընթացքին Մեսրոպ Մաշտոց նկատեց որ հայ պարզ ժողովուրդը համոզուած քրիստոնեայ չէր եւ քրիստոնէութեան ոգին ու նպատակը դիւրաւ չէր կրնար ըմբռնել:

Մեսրոպ Մաշտոց չատ մտածեց, չատ խորհեցաւ գտնելու համար ասոր գլխաւոր պատճառը. եւ ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկաւ որ հայ պարզուկ եւ անուս ժողովուրդը եկեղեցիներուն մէջ կարդացուած Աստուածաշունչը չէր կրնար հասկնալ՝ որովհետեւ անիկա կը կարդացուէր կամ յունարէն եւ կամ ասորերէն: Հայերը սեփական գիր չունէին որպէս զի Աստուածաշունչը թարգմանէին հայերէնի: Եւ Մեսրոպ Մաշտոց որոշեց անպայման գտնել հայերէն այբուբենը:

Իր այս մտածումը յայտնեց Սահակ Կաթողիկոսին, որ չատ ուրախացաւ եւ խոստացաւ օգնել Մեսրոպ Մաշտոցին: Երկուքը միասին գացին Վռամշապուհ թագաւորին քով ու բացատրեցին իրենց ծրագիրը: Թագաւորը յանձն առաւ զրամական ամէն օգնութիւն տալ Մեսրոպ Մաշտոցին՝ որպէս զի իրականացնէ հայերէն այբուբենը գտնելու ծրագիրը:

– Եթէ Վռամշապուհ թագաւոր եւ Սահակ Հայրապետ չֆաջալերէին Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետը այսօր մեզ հայերէն գիրեր պիտի չունենայի՞նք, հարցուց Ռաֆֆի:

– Շատ հաւանաբար ոչ, եւ վստահաբար մինչեւ այսօր

Մեսրոպ Մաշտոց կը յօրինէ Հայերէն Այբուբենը Mesrob Mashtots invents the Armenian Alphabet

որպէս հայ ազգ կորսուած պիտի ըլլայիցի՛, պատասխանեց ուսուցիչը:

– Արդեօ՞ Մեսրոպ վարդապետ դիւրաւ կրցա՞ւ գտնել գիրերը, հարցուց Յակոբը:

– Ոչ, դիւրաւ չգտաւ:

ԳՐՈՑ ԳԻՒՏԸ

Մեսրոպ Մաշտոց սկսաւ աշխատանքի: Բազմաթիւ քաղաքներ ճամբորդեց, զարգացած եւ իմաստուն գիտուններու հետ տեսնուեցաւ եւ ջանաց անոնց օգնութեամբ պատրաստել հայերէն գիրերը. բայց կարելի չեղաւ:

Ժամանակը կ'անցնէր եւ տակաւին հայերէն այբուբենը կարելի չէր ըլլար հնարել:

Մեսրոպ Մաշտոց առանց յուսահատելու կը չարունակէր ճամբորդել եւ անուանի մարդոց խորհուրդը հարցնել. անօգուտ էր: Եւ օր մը երբ ան ճամբորդութենէ յոգնած եւ մտահոգ վիճակով կը հանգչէր՝ յանկարծ տեսիլքի ձեւով աստուածային ձեռքը պատին վրայ գրեց վարդապետին փնտռած հայերէն այբուբենը: Մեսրոպ Մաշտոց սթափեցաւ եւ չուտով թուղթի մը վրայ ընդօրինակեց գիրերը. անոր ուրախութիւնը անսահման էր. վերջապէս Մեսրոպ Մաշտոցի յանձն առած բոլոր յոգնութիւնները կ'արդիւնաւորուէին հայերէն այբուբենի 36 տառերու հնարումով:

Հայերէն գիրերը հնարուեցան 404 թուականին:

– Այս ինչ ընտրեալ ազգ մըն եմք հայերս. Աստուած միշտ օգնած է մեզի, ինչպէս Ս. Էջմիածին Մայր Տաճարի շինութեան այնպէս ալ հայերէն այբուբենի հնարումին ընթացքին, ըսաւ Շահէ հպարտութեամբ: Ուրիշ ազգեր այսպիսի պատմութիւն ունի՞ն արդեօք:

– Իւրաքանչիւր ազգ իր պատմութիւնը ունի, բացատրեց ուսուցիչը, սակայն մեր պատմութիւնը աւելի յատկանշական է, քանի որ մեր դժուարին պայմաններուն մէջ միշտ Աստուած օգնութեան հասած է մեզի:

Հայերէն այբուբենի հնարումէն բազմաթիւ տարիներ ետք՝ անոնց վրայ աւելցան երկու զիրեր եւս (օ, ֆ) եւ հայերէն տառերուն թիւը եղաւ 38:

*

* *

Դասի վերջաւորութեան Սոնա բսաւ.

– *Անգլերէն եւ ֆրանսերէն այբուբենը կը բաղկանայ 26 տառերէ, ինչո՞ւ արդեօք հայերէնը 38 տառ ունի:*

– *Որովհետեւ հայերէն լեզուն աւելի կատարեալ լեզու մըն է, բացատրեց ուսուցիչը: Նոյնիսկ օտարները կ'ընդունին որ հայերէն այբուբենը կատարեալ է, եւ այդ է պատճառը որ հայերը չատ դիւրաւ կը սորվին տարբեր լեզուներ:*

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով ճիշդ պատասխանները։

1.– Հայերը ազգովին քրիստոնեայ դառնալէ հարիւր տարի ետք՝ Հայաստանի բոլոր հայերը քրիստոնեայ եղա՞ծ էին։ (Այո – ոչ)

2.– Այդ շրջանի հայոց թագաւորը ո՞վ էր։ (Տրդատ – Վռամշապուհ)

3.– Այդ շրջանի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ո՞վ էր։ (Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոս – Թադէոս Կաթողիկոս)

4.– Վռամշապուհ թագաւորի եւ Սահակ Կաթողիկոսի շրջանին ո՞վ կ'ապրէր։ (Մեսրոպ Վարդապետ – Կոմիտաս Վարդապետ)

5.– Մեսրոպ Վարդապետ ուրիշ ի՞նչ կը կոչուէր։ (Մաշտոց – Պարթեւ)

6.– Ի՞նչ տեսակ մէկն էր ան։ (Զարգացած – տգէտ)

7.– Մեսրոպ Մաշտոց իր ուսումը աւարտելէ ետք ի՞նչ եղաւ։ (Թագաւոր – զինուոր)

8.– Ան ո՞ւր քարտուղար եղաւ։ (Պալատին մէջ – եկեղեցիին մէջ)

9.– Մեսրոպ Մաշտոց ապա ի՞նչ ձեռնադրուեցաւ։ (Վարդապետ – զինուոր)

10.– Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետ ձեռնադրուելէ ետք ի՞նչ տարածեց։ (Քրիստոնէութիւնը – կռապաշտութիւնը)

11.– Իր քարոզութեանց ընթացքին Մեսրոպ Մաշտոց ի՞նչ

նկատեց: (Հայ պարզ ժողովուրդը համոզուած քրիստոնեայ էր – հայ պարզ ժողովուրդը համոզուած քրիստոնեայ չէր)

12.– Պարզ ժողովուրդը քրիստոնէական ոգին եւ նպատակը դիւրաւ կրնա՞ր ըմբռնել: (Այո՛ – ոչ)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը:

Ան – Վռամշապուհ – Սահակ – 404 – 36 – մտածեց – այբուբենը – տեսիլքի – Աստուածաչունչը – հայերէն – յունարէն – եկեղեցիներու – յոգնած – վարդապետին –

– Մեսրոպ Մաշտոց չատ ....., չատ խորհեցաւ գտնելու համար ասոր գլխաւոր պատճառը:

– Ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկաւ որ հայ պարզուկ եւ անուս ժողովուրդը ..... մէջ կարդացած ..... չէր կրնար հասկնալ:

– Աստուածաչունչը կը կարդացուէր կամ ..... եւ կամ ասորերէն:

– Մեսրոպ Մաշտոց որոշեց անպայման գտնել հայերէն .....:

– Այս մտածումը յայտնեց ..... կաթողիկոսին:

– Երկուքը միասին գացին ..... թագաւորին քով ու բացատրեցին իրենց ծրագիրը:

– Եւ օր մը երբ ..... ճամբորդութենէ ..... եւ

մտահոգ վիճակով կը հանգչէր։

– Յանկարծ ..... ձեւով աստուածային ձեռքը պատին վրայ գրեց ..... փնտռած հայերէն այբուբենը։

– Մեսրոպ Մաշտոցի յանձն առած բոլոր յոգնութիւնները կ'արդիւնաւորուէին ..... այբուբենի ..... տառերու հնարումով։

– Հայերէն գիրերը հնարուեցան ..... թուականին։

ԳՐՈՑ ԳԻՒՏԸ
ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍԿԵԴԱՐ (Բ.ԴԱՍ)

Հայ Դպրոցի աչակերտները անակնկալ մը պահած էին իրենց ուսուցչին: Երբ ան դասարան մտաւ՝ բոլորը միաբերան սկսան հայերէն այբուբենը արտասանել: Ուսուցչին ուրախութիւնը չատ մեծ էր, որովհետեւ կը զգար որ իր աչակերտները սիրելով կը հետեւէին Հայոց Պատմութեան դասին: Ան յուզուած ըսաւ.

– Երանի Ս. Մեսրոպ հոս ըլլար եւ տեսնէր թէ ինչպէս իր հնարած այբուբենը մինչեւ այսօր հասած է եւ պիտի չարունակէ հնչել մինչեւ այն օրը երբ մէկ հայ իսկ մնայ երկրագունդիս վրայ:

*

* *

ՆՈՐԱՍՏԵՂԾ ԳԻՐԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

Հայերէն գիրերու գիւտին լուրը չուտով տարածուեցաւ

Աստուա
Տաշուհի
Paul Sagsoorian

Հայաստան աշխարհի մէջ: Հայաստանի թագաւորը, կաթողիկոսը, նախարարները, պալատականները եւ ժողովուրդը փառաւոր ընդունելութիւն մը ըրին Մեսրոպ Մաշտոցին՝ երբ ան յաղթական վերադարձաւ հայրենիք, որովհետեւ ոչ մէկ ուրիշ յաղթանակ պիտի կարենար պաշտպանել հայ ժողովուրդը կորուստի եւ ձուլումի դէմ:

– Երանի ես ալ հոն ըլլայի, փսփսաց Արա:

– Ի՞նչ պիտի ընէիր, հարցուց Մարալ:

– Ի՞նչ պիտի ընէի. ամեն էն առջեւէն խլողը ես կ'ըլլայի· գիտե՞ս թէ ինչ ըսել է սեփական այբուբեն ունենալը, անով գիրքեր գրելը եւ տպելը, պատասխանեց Արա ոտքի ելլելով:

– Անշուշտ թէ գիտեմ: Բայց հիմա տեղդ հանդարտ նստէ եւ պատմութեան շարունակութիւնը մտիկ ըրէ, աւելցուց Մարալ:

Անմիջապէս բացուեցան նոր դպրոցներ եւ ստեղծուած հայերէն գիրերը ուսուցուեցան աշակերտներու: Այնուհետեւ հայերը ոչ միայն խօսեցան իրենց լեզուն՝ այլ գրեցին ու կարդացին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յիշուեցաւ, հայերէն գիրերը հնարուեցան որպէս զի քրիստոնէութիւնը աւելի հասկնալի կրօնք մը դառնայ եւ արմատանայ հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ: Այդ

պատճառաւ Սահակ Կաթողիկոս, Մեսրոպ Վարդապետ եւ անոնց ուրիմ աշակերտները սկսան թարգմանել Աստուածաշունչը՝ որպէս զի ամէն հայ կարենայ կարդալ եւ ծանօթանալ Յիսուսի կեանքին, կատարած հրաշքներուն եւ քարոզած վարդապետութեան:

– Արդեօք հայերէն լեզուն չէ՞ որ մեր ազգը Քրիստոնեայ պահած է, ըսաւ Սոնա:

– Այո, հայերէն լեզուի շնորհիւ հայ ժողովուրդը չձուլուեցաւ, չկորսուեցաւ եւ շարունակեց մինչեւ այսօր ապրիլ որպէս հայ եւ քրիստոնեայ, պատասխանեց ուսուցիչը:

Այսօր աշխարհի գրեթէ բոլոր լեզուներով թարգմանուած է Աստուածաշունչը, շարունակեց ուսուցիչը, *սակայն այդ բոլոր թարգմանութեանց մէջ իր հարազատ եւ ճշգրիտ թարգմանութեամբ հայերէնը կը գրաւէ առաջին տեղը, եւ օտար գիտնականները զայն կոչած են* «ԹԱԳՈՒՀԻ ԲՈԼՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՑ»:

– Օտարնե՞րը, զարմացաւ Ռաֆֆի. լաւ ուրեմն մեր դրացիները ինչո՞ւ չեն գիտեր այդ մասին:

– Հիմա որ դուն սորվեցար՝ գնա եւ պատմէ անոնց, ըսաւ Անահիտ:

ՈՍԿԵԴԱՐ

Աստուածաշունչէն զատ թարգմանուեցան նաեւ զանա-

զան կրօնական, բժշկական եւ պիտական գիրքեր: Սահակ Հայրապետ, Մեսրոպ Վարդապետ եւ իրենց աշակերտները իրենք եւս գրեցին գիրքեր, նաեւ չարականներ եւ աղօթքներ որոնք մինչեւ այսօր մեր եկեղեցիներուն մէջ կ'երգուին եւ կ'արտասանուին:

Մեսրոպ Վարդապետի հնարած գիրերը այնքան կատարեալ կերպով կ'արտայայտէին հայերէն հնչիւնները՝ որ ահա աւելի քան 1570 տարիներէ ի վեր կը գործածենք առանց որեւէ փոփոխութիւն կատարած ըլլալու, եւ պիտի չարունակենք գործածել մինչեւ վերջը:

– Անշուշտ, մեր լեզուով է որ մենք կը տարբերինք միւս քրիստոնեայ ազգերէն, ըսաւ Սարգիս:

Ուսուցիչը աւելի խանդավառուած շարունակեց:

Հայերէն գիրերու շնորհիւ Հայաստանի մէջ ծաղկեցաւ ու զարգացաւ գրականութիւնը եւ լուսաւորուեցան հայ ժողովուրդի միտքն ու հոգին:

Գիրերու գիւտին, Աստուածաշունչի թարգմանութեան եւ հայ գրականութեան ծաղկումին պատճառաւ հայոց պատմութեան մէջ հինգերորդ դարը կոչուեցաւ ՈՍԿԵԴԱՐ: Իսկ Սահակ Կաթողիկոս եւ Մեսրոպ Մաշտոց դասուեցան մեր եկեղեցւոյ սուրբերու կարգին եւ կոչուեցան Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ:

*

* *

Ուսուցիչը հազիւ դասը վերջացուց՝ տուն երթալու զանգը հնչեց:

Նար դառնալով իր դասընկերներուն ըսաւ.

– Այս չաբաթ իմ բոլոր ընկերներուս պիտի պատմեմ թէ ինչպէս գտնուած է հայերէն այբուբենը եւ թէ որքան հարուստ եւ գեղեցիկ լեզու մըն է հայերէն լեզուն:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն՝ ընտրելով ճիշդ պատասխանները:

1.– Հայերէն գիրերու գիւտին լուրը ինչպէ՞ս տարածուեցաւ Հայաստանի մէջ: (Շուտով – դանդաղօրէն)

2.– Հայաստանի թագաւորը, կաթողիկոսը, նախարարները, պալատականները եւ ժողովուրդը ինչպիսի՞ ընդունելութիւն մը ըրին Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետին: (Փառաւոր – տխուր)

3.– Ուրիշ յաղթանակ մը պիտի կրնա՞ր պաշտպանել հայ ժողովուրդը կորուստի եւ ճնշումի դէմ: (Այո – ոչ)

4.– Անմիջապէս ինչե՞ր բացուեցան: (Պարտէզներ – դպրոցներ)

5.– Այնուհետեւ հայերը ի՞նչ ըրին իրենց լեզուով: (Գրեցին – խօսեցան)

6.– Հայերէն գիրերը հնարուեցան որպէս զի քրիստոնէութիւնը ի՞նչ տեսակ կրօնք մը դառնայ: (Աւելի հասկնալի – աւելի դժուար)

7.– Սահակ Կաթողիկոս, Մեսրոպ Վարդապետ եւ իրենց

աչակերտները ի՞նչ բանը սկսան թարգմանել։
(Աստուածաչունչը – կուռքերու պատմութիւնը)

8.– Աստուածաչունչը թարգմանուեցաւ որպէս զի ամէն հայ ի՞նչ ընէր։ (Կարդար եւ ծանօթանար Յիսուսի կեանքին – կարդար եւ ծանօթանար կուռքերու կեանքին)

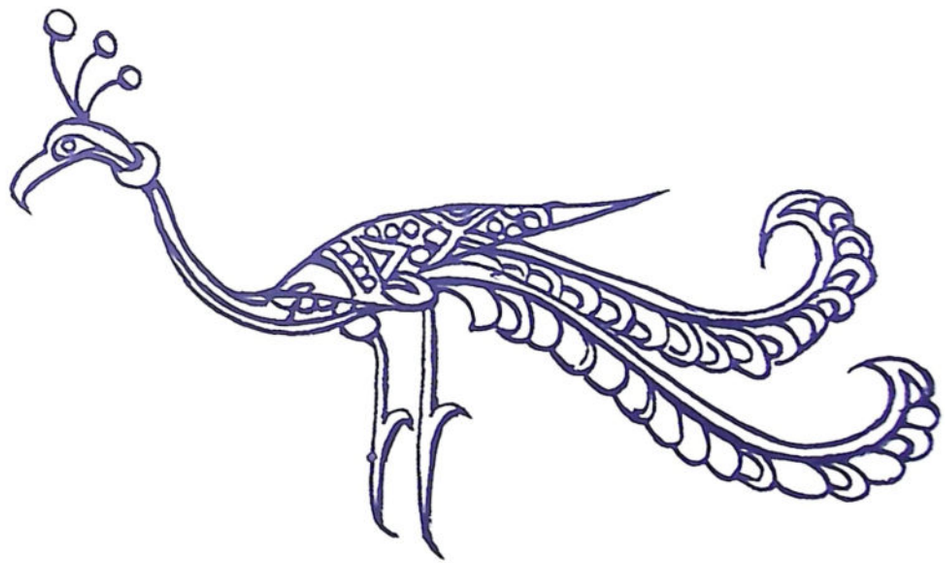
9.– Օտար գիտնականները ի՞նչ կոչեցին Աստուածաչունչի հայերէն թարգմանութիւնը։ (Թագուհի թարգմանութեանց – անարժան թարգմանութիւն)

Հետեւեալ բառերը տրամաբանական կերպով դրէք կէտերուն տեղը։

Հայ – աչակերտները – կրօնական – սուրբերու – գիտական – կատարեալ – Ոսկեդար – չարականներ – գիրերու – Աստուածաչունչի – եկեղեցիներու

– Աստուածաչունչէն զատ թարգմանուեցան զանազան ....., բժշկական եւ ..... գիրքեր։
– Սահակ Հայրապետ, Մեսրոպ Վարդապետ եւ իրենց ..... եւս գրեցին գիրքեր, նաեւ ..... եւ աղօթքներ։
– Այդ չարականները եւ աղօթքները մինչեւ այսօր մեր ..... մէջ կ'երգուին եւ կ'արտասանուին։
– Մեսրոպ Վարդապետի հնարած գիրերը ..... կերպով կ'արտայայտէին հայերէն հնչիւնները։

– Հայերէն ..... չնորհիւ Հայաստանի մէջ ծաղկեցաւ ու զարգացաւ գրականութիւնը եւ լուսաւորութեան .... ժողովուրդի միտքն ու հոգին:
– Գիրերու գիւտին, ... թարգմանութեան եւ հայ գրականութեան ծաղկումին պատճառաւ հայոց պատմութեան հինգերորդ դարը կոչուեցաւ .....:
– Իսկ Սահակ Կաթողիկոս եւ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետ դասուեցան մեր եկեղեցւոյ ..... կարգին եւ կոչուեցան Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ:

Archbishop
Vicken Aykazian

DIOCESE OF THE ARMENIAN CHURCH
630 SECOND AVENUE
NEW YORK, NEW YORK 10016